

BawMY się rosyjskim!

Katarzyna Leśniak
Piotr Tokarz

Program nauczania języka rosyjskiego dla I etapu edukacyjnego (klasy I–III szkoły podstawowej)

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Luc
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Spis treści

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I	
Charakterystyka programu nauczania	8
1.1. Użytkownicy procesu edukacyjnego	8
1.2. Założenia teoretyczno-naukowe, na których oparty jest program .	8
ROZDZIAŁ II	
Cele kształcenia i wychowania	13
2.1. Cele ogólne kształcenia i wychowania	13
2.2. Cele szczegółowe – język rosyjski	13
ROZDZIAŁ III	
Warunki i sposób realizacji kształcenia z uwzględnieniem założeń edukacji włączającej	20
3.1. Wyposażenie sali lekcyjnej	20
3.2. Materiały oraz pomoce dydaktyczne	20
3.3. Czym jest OK zeszyt?	20
3.4. Formy, techniki i metody pracy do określonej sytuacji dydaktycznej (w tym nauki zdalnej)	21
ROZDZIAŁ IV	
Treści nauczania	24
4.1. Sprawności językowe	24
4.2. Treści poznawcze z zakresu kultury, geografii, historii Rosji	25
4.3. Materiał leksykalno-gramatyczny	25
ROZDZIAŁ V	
Procedury osiągnięcia celów wychowania i kształcenia	27
5.1. Nauczanie sprawności językowych	27
5.2. Metody integracyjne	30
5.3. Metody tworzenia i definiowania pojęć	30
5.5. Metody pracy we współpracy	31
5.6. Nauczanie treści kulturoznawczych	31
5.7. Nauczanie słownictwa i gramatyki	32
5.8. Indywidualizacja nauczania	32

ROZDZIAŁ VI	
Zasady i kryteria oceniania osiągnięć uczniów	35
ROZDZIAŁ VII	
Ewaluacja programu	38
BIBLIOGRAFIA	41

WSTĘP

Znajomość języków jest bramą do wiedzy.

Roger Bacon

Przytoczony cytat pozwala zdać sobie sprawę z tego, iż znajomość języka obcego w dzisiejszym świecie jest nie tylko olbrzymią możliwością eksploracji nowej wiedzy o danym kraju – jego kulturze, tradycji czy historii, lecz również koniecznością każdego, kto chciałby czuć się w pełni wykształconym, ważnym, szanowanym i wziętym podmiotem na obranej w przyszłości drodze zawodowej. Język to skarbnica wiedzy, możliwość nieustającego rozwoju, ćwiczenie swojej pamięci, a także poznawanie czegoś nowego, interesującego, nierozpoznanego wcześniej. Dlatego – mimo wciąż postępującego (na naszych oczach) rozwoju technologicznego, który ma za jakiś czas zastąpić nasz umysł w postaci sztucznej inteligencji i wszechpanującej robotyki – to właśnie znajomość nie jednego, ale co najmniej dwóch języków obcych jest wymogiem każdego potencjalnego pracodawcy. Stąd pomysł, aby już na I etapie edukacyjnym dzieci, rozpoczynające swoją naukę oraz przygodę z językami obcymi, miały możliwość wyboru innego języka obcego niż ogólnie przyjęty jako główny język angielski. Coraz częściej można zauważyć, iż w dzisiejszych czasach dyrektorzy szkół podstawowych proponują swoim nowym uczniom, a właściwie ich rodzicom (jako opiekunom prawnym dokonującym wyboru języka obcego nowożytnego dla swoich dzieci), alternatywę dla języka angielskiego czy niemieckiego w postaci nauki od podstaw innego języka. Proponuje się np. naukę rosyjskiego, czyli języka słowiańskiego, niegdyś obowiązkowego za czasów naszych dziadków czy rodziców. Języka nader pięknego, szlachetnego, melodyjnego, powracającego „do łask” nie tylko jako tzw. język biznesowy, lecz jako język „przyszłości”, który dzięki swojej głębi, niezwykłości oraz ścisłemu związkowi z kulturą – teatrem, muzyką, kinematografią światową – zaskarbia sobie z każdym kolejnym rokiem coraz to większą rzeszę miłośników jeszcze na etapie edukacji.

W tym miejscu należy od razu zaznaczyć, że zaprezentowana powyżej wzniosła preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego miała za zadanie tylko podkreślić ważność i znaczenie języka rosyjskiego w dzisiejszym świecie wielojęzyczności.

Obecnie dzieci zaczynają naukę języka obcego już w wieku przedszkolnym. Umysł dziecka jest w tym przedziale wiekowym niezwykle chłonny. Dzieci posiadają naturalną ciekawość świata i chęć do nauki, co z pewnością warto wykorzystać jeszcze na I etapie edukacji wczesnoszkolnej. Zaleca się zatem, aby nauka języka obcego odbywała się w zabawowej formie pracy oraz w kręgu zainteresowań dziecka.

Pierwsze lata nauki języka obcego powinny być wielką przyjemnością, ponieważ język obcy nowożytny powinien szczególnie przyczyniać się do wszechstronnego rozwoju dziecka, a nie stanowić celu samego w sobie. Nauczyciel ma w tym względzie istotne zadanie, ponieważ pomaga on swoim uczniom rozbudzić w sobie pozytywne nastawienie do nauki języka obcego oraz budować postawę otwartości i szacunku wobec różnorodności języków, kultur i narodowości – przy jednoczesnym wspieraniu uczniów w budowaniu poczucia własnej wartości i wiary we własne możliwości (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla

szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.).

Sformułowana w języku osiągnięć podstawa programowa kształcenia ogólnego określa to, jakie wiadomości uczeń o przeciętnych sprawnościach oraz umiejętnościach winien zdobyć, a jakie rozwinąć, kończąc pewien etap edukacyjny. Podstawa uwypukla ciągłość kształcenia, czyli wymagania, które stawiane przed uczniem na kolejnych etapach kształcenia są spójne i wyróżniają się stopniowym wzrostem złożoności i trudności. Oznacza to, iż uczeń ma możliwość na kolejnym etapie kształcenia pogłębiać treści nauczania, a także swoje umiejętności językowe. Dlatego uważa się, iż to właśnie ten pierwszy etap – wczesnoszkolny tworzy fundament wykształcenia, podstawę do dalszego rozwoju ucznia.

Adresaci programu. Niniejszy program nauczania języka rosyjskiego dedykowany jest uczniom na I etapie edukacyjnym (klasy I–III), jest zgodny z zadaniami i celami edukacyjnymi szkoły, określonymi przez podstawę programową MEiN. Program powstał z myślą o potrzebach uczniów rozpoczynających przygodę z nauką języka rosyjskiego oraz na skutek zmian w polskim szkolnictwie, mając na uwadze nauczanie zdalne oraz nauczanie hybrydowe. Autorski program ma być również ułatwieniem dla nauczycieli języka rosyjskiego w pracy z uczniem. Dostosowanie metod nauczania, umiejętność uwzględnienia w nauczaniu etapu rozwoju, na jakim znajdują się uczniowie szkół podstawowych oraz zapewnienie nowoczesnych i bliskich im technik nauczania pozwolą osiągnąć sukces w pracy dydaktycznej.

Koncepcja programu oraz opis jego realizacji. Przedstawiony program dotyczy podstawy programowej w wariantcie I.1. (język rosyjski nauczany jako pierwszy – od początku w klasie I). Autorzy zakładają, że program nauczania przewiduje w całym cyklu nauczania początkowego około 180 godzin lekcyjnych, co może oznaczać dwie godziny zajęć tygodniowo. Lekcje języka rosyjskiego mogą być prowadzone zarówno przez nauczycieli nauczania początkowego, którzy posiadają kwalifikacje do uczenia języka rosyjskiego, jak i przez nauczycieli języka rosyjskiego, zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2017, poz. 1575 z późn. zm.

Głównym założeniem teoretyczno-naukowym programu jest wykorzystanie pedagogiki konstruktywistycznej, koncepcji interkulturowej, a także wykorzystanie Metody Dobrego Startu, które zostały dokładnie opisane w rozdziale II. Przyjmuje się, iż założenia programowe w koncepcji programu dla I.1 etapu edukacyjnego są opracowane tak, aby stanowiły podstawę również dla programu nauczania na II etapie edukacyjnym z nauczania języka rosyjskiego.

Program nauczania *BawMY się rosyjskim!* polega na rozwijaniu umiejętności językowych na bazie przekazywanych uczniom podstawowych wiadomości z zakresu języka i kultury krajów rosyjskiego obszaru językowego, jak również na rozwijaniu umiejętności pozajęzykowych. Mocny nacisk położony jest na treści kulturoznawcze, tak żeby uczeń mógł poznawać język rosyjski i Rosję przez pryzmat piękna kultury tego kraju. Ma on również za zadanie pomóc w doborze odpowiednich materiałów dydaktycznych oraz w zaplanowaniu zajęć w oparciu o rozkład materiału.

Dlatego prezentowany program bazuje na treściach kształcenia, które są na poszczególnych poziomach rozwijane i poszerzane wraz z nabywaniem kolejnych umiejętności poznawczych, językowych, a także kompetencji kluczowych właściwych dla potrzeb (w tym specjalnych potrzeb edukacyjnych) czy zainteresowań uczniów – zagadnienia, które zostały szerzej oraz dokładniej opisane w kolejnym rozdziale poświęconym stricte charakterystyce programu nauczania języka rosyjskiego w klasach I–III.

ROZDZIAŁ I

Charakterystyka programu nauczania

Program zwraca uwagę na trójpodmiotowość oddziaływań zarówno wychowawczych, jak i kształcących: szkoła → uczeń → dom rodzinny. Uczestnikami procesu edukacyjnego są kolejno: nauczyciele, uczniowie oraz ich rodzice.

1.1. Użytkownicy procesu edukacyjnego

Nauczyciele. Program nauczania skierowany jest do nauczycieli języka rosyjskiego w klasach I–III szkoły podstawowej, do zarówno wykwalifikowanej kadry do nauki języka, jak i nauczycieli nauczania początkowego, którzy posiadają kwalifikacje uzupełniające w zakresie wczesnego prowadzenia zajęć z języka rosyjskiego.

Uczniowie. Centrum procesu uczenia się i podmiotem są uczniowie. Nauczyciel poprzez świadomość, iż dzieci rozpoczynają swoją naukę w szkole – musi posiadać odpowiednią wiedzę na temat cech rozwojowych uczniów, która ułatwi mu planowanie zajęć, a także dostosować metody i formy pracy do możliwości potrzeb i zainteresowań dzieci. Szczególną uwagę i troską należy objąć przede wszystkim uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Trzeba mieć na uwadze, iż dzieci w wieku szkolnym różnią się od siebie zarówno pod względem fizycznym, jak i intelektualnym. Można również zauważyć widoczną różnicę w dojrzałości społecznej czy emocjonalnej. Zatem jednym z głównych zadań nauczyciela będzie tak rozpoznać te różnice i dostosować treści nauczania, aby dziecko mogło wszechstronnie rozwijać się w swoim tempie, uwzględniając przy tym indywidualne potrzeby i możliwości.

Rodzice. Zintegrowanym elementem w procesie edukacyjnym dzieci są rodzice. To właśnie oni są pierwszymi nauczycielami swoich pociech. Dlatego też – nieocenione jest ich wsparcie dla dziecka oraz motywowanie go do nauki i podejmowania wysiłku w procesie uczenia się języka obcego. Ważne jest, aby nauczyciel pozostawał w stałym kontakcie z rodzicami lub opiekunami prawnymi dziecka, co pomaga przekazywać na bieżąco informacje o osiągnięciach, staraniach, zaangażowaniu i funkcjonowaniu na lekcjach języka rosyjskiego. Istotnym narzędziem, usprawniającym stałą komunikację z rodzicami jest OK zeszyt (zob. rozdział III OK – ocenianie kształtujące), który zawiera informację zwrotną na temat postępów dziecka w nauce, a także zadania do zrealizowania, które pomagają podnosić kompetencje językowe ucznia.

1.2. Założenia teoretyczno-naukowe, na których oparty jest program

Autorzy cytowanego rozporządzenia z roku 2017 zwracają uwagę na podmiotowość ucznia w procesie budowania indywidualnej wiedzy oraz na ukierunkowanie na zaspokojenie naturalnych potrzeb ucznia. Przy wdrażaniu danej koncepcji pedagogicznej nauczyciel winien mieć na uwadze przede wszystkim dobro ucznia, które jest w centrum procesu nauczania. Jednym z głównych i podstawowych zadań każdego nauczyciela jest dobór odpowiednich treści oraz metod nauczania – uwzględniających możliwości rozwoju dziecka, a także jego potrzeby czy zainteresowania. Istotnym elementem wspólnej pracy jest atmosfera życzliwości i obopólnej otwartości na siebie oraz na kulturę innego kraju, w tym przypadku Rosji.

Koncepcje pedagogiczne programu. Niniejszy program zakłada uwzględnienie „wczesnego startu językowego” (Rekomendacja nr R (98) 6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie języków nowożytnych skierowana do ministrów reprezentujących kraje członkowskie), który zapewnia uczniom odpowiednie warunki do poznawania różnorodności zarówno językowej, jak i kulturowej świata oraz stanowi pewny fundament w ciągłości nauczania języka rosyjskiego jako języka obcego nowożytnego w całym systemie szkolnym. Zanim przejdziemy do rozwoju kompetencji kluczowych czy przedstawione będą specjalne potrzeby edukacyjne wśród uczniów, autorzy pragną zaprezentować propozycję trzech głównych koncepcji pedagogicznych, które legły u podstaw programu nauczania *BawMY się rosyjskim!*.

Pedagogika konstruktywistyczna. Głównym jej założeniem jest skupienie się na uczniu jako indywidualności, rozumianej jako jednostka, która nie rejestruje informacji, lecz tworzy struktury wiedzy z dostępnych informacji (Kic-Drgas 2009: 82). Podejście konstruktywistyczne przeciwstawia się stwierdzeniu, iż najlepszym sposobem zdobycia wiedzy jest zdobywanie jej z podręczników czy też przekazywanie przez nauczyciela. Wiadomości przekazywane w taki sposób mają bardzo małą wartość i często giną w krótkim czasie. Kluczowe umiejętności uczeń zdobywa wówczas, gdy proces uczenia opiera na własnej wiedzy. Poprzez działania praktyczne, wszelakie doświadczenia, uczeń bada to, co go najbardziej nurtuje, czego nie jest pewien. Celem uczenia nie jest zapamiętanie gotowej odpowiedzi, lecz ważne jest jej konstruowanie. Najważniejsza wiedza to ta zdobywana na podstawie doświadczeń. Błędy, jakie dzieci popełniają w czasie procesu uczenia się nie są oceniane negatywnie, a wręcz przeciwnie – zmuszają dzieci do pogłębienia oraz odnalezienia poprawnej odpowiedzi. Samodzielne rozwiązywanie popełnionych błędów przynosi zarówno najcenniejszą wiedzę, jak i wielką satysfakcję. Konstruktywistyczna teoria uczenia się zakłada, iż wiedza, jaką dzieci zdobywają w trakcie edukacji powinna być różnorodna i atrakcyjna, dzięki odpowiedniemu doborowi przez nauczyciela treści nauczania, celów, metod i form pracy.

Koncepcja pedagogiczna tego programu opiera się na założeniu, że odbiorcą wszelkich podejmowanych przez nauczyciela działań jest uczeń, ponieważ to on jest podmiotem całego procesu kształcenia. Zadaniem szkoły i nauczycieli jest takie zorganizowanie procesu nauczania, aby umożliwić każdemu uczniowi osiągnięcie sukcesu na miarę swoich możliwości.

Koncepcja interkulturowa. Podejście interkulturowe jest to podejście do nauczania języków obcych, w którym nacisk zostaje położony na umiejętność korzystania z języka obcego do budowania pomostów między przedstawicielami różnych kultur (Corbett 2003: 10).

Nauczanie obcego języka, zgodnie z koncepcją interkulturową polega głównie na rozwijaniu umiejętności językowych ucznia, a w mniejszym stopniu na przekazywaniu wiedzy o języku. Jednocześnie nauczanie, będąc osadzonym w specyficznym kontekście społecznym, historycznym, geograficznym, powinno odpowiadać na potrzeby ucznia, wynikające ze zmian w otaczającym go świecie. Oznacza to, że oprócz rozwijania sprawności językowych, rolą edukacji językowej jest rozwijanie innych umiejętności, które pomogą uczniom funkcjonować w dynamicznie rozwijającym się świecie. Takimi umiejętnościami mogą być, m.in. umiejętności nawiązania dialogu z drugą osobą i rozwiązywania konfliktów na tle kulturowym (i nie tylko). Tym samym, nauczane treści powinny

uwzględniać potrzeby uczniów i trudno wyobrazić sobie sytuację, w której uczniowie są zmotywowani do ćwiczenia sprawności, które w żaden sposób nie przystają do ich oczekiwań (Róg 2017: 9).

Nauczanie ucznia w duchu podejścia interkulturowego ma za zadanie nie tylko wyposażyć go w umiejętność mówienia płynnie w języku obcym czy reagowania werbalnie w różnych sytuacjach społecznych, ale przede wszystkim uwrażliwić go na niuanse kulturowe, nauczyć spontaniczności w użyciu języka oraz odpowiadać na potrzeby związane z „tu i teraz” danej sytuacji komunikacyjnej (tamże: 11).

W myśl podejścia interkulturowego, poznawanie nowej kultury to nie tylko nauka o faktach, dotyczących obcej kultury, ale przede wszystkim uświadamianie uczniom, w jaki sposób zachodzi komunikacja między kulturami. Równie ważne jest rozwijanie kompetencji społecznych i obywatelskich (nauka o tym, w jaki sposób role społeczne wpływają na interakcje pomiędzy ludźmi). Uczniowie dowiadują się, jak nasze przekonania o innych i ich przekonania o nas, determinują sukces w komunikacji oraz w jaki sposób uczniowie mogą sami dowiedzieć się więcej o osobach, z którymi się komunikują (Byram, Gribkova i Starkey 2002: 10).

Dydaktyka języków obcych akcentuje dwa wymiary edukacji interkulturowej: wychowawczy oraz kształcący (Torenc 2007: 155). Ten pierwszy skupia się na odwołaniu do kompetencji społecznych, czyli wartości takich jak otwartość, tolerancja i uwrażliwienie na inność kulturową, w rezultacie powinien prowadzić do wyeliminowania lub zahamowania rozwoju negatywnych postaw, takich jak etnocentryzm, rasizm i ksenofobia. Wymiar kształcący skupia się na przygotowaniu ucznia do samodzielnego eksplorowania świata, do poznawania innych kultur i do przygotowania go do kontaktów międzykulturowych. W nauczaniu języka obcego rozwijanie kompetencji interkulturowej można rozpocząć od wymiaru wychowawczego, od rozwijania świadomości istnienia różnych kultur i uświadamiania uczniom należnego każdej z tych kultur szacunku. Można to czynić już od pierwszych etapów edukacyjnych, pamiętając o tym, że wychowanie interkulturowe nie musi kończyć się w momencie osiągnięcia przez uczniów dorosłości (Róg 2017: 22).

Metoda Dobrego Startu. Ta metoda rozwija motorykę dłoni, koordynację ruchową oraz wspiera proces zapamiętywania poprzez stymulację obydwu półkul mózgowych. Praca polega na wykonywaniu przez dzieci gestów ilustrujących treść śpiewanej piosenki. Struktura zajęć jest następująca: zajęcia wprowadzające, właściwe i końcowe. Pierwsze z nich zawierają ćwiczenia orientacyjno-porządkowe mające na celu skupienie uwagi podczas zajęć, powitanie (np. piosenką) ćwiczenia orientacyjne (związane z ciałem i przestrzenią), naukę piosenki i dostosowanych do niej ćwiczeń wzbogacających umiejętności językowe oraz ćwiczenia wymowy i oddechu.

Środkowa część lekcji, czyli zajęcia właściwe, składają się z ćwiczeń ruchowych, ruchowo-słuchowych oraz ruchowo-słuchowo-wzrokowych. Na pierwszym etapie dzieci ilustrują treść piosenki poprzez ruch. Nauczyciel zachęca dzieci, by oprócz wykonywania jego wskazówek, proponowały swoje własne interpretacje (Wierzchosławska 2018: 217).

Kolejny etap ćwiczeń ruchowo-słuchowych polega na wykonywaniu ruchów w rytm piosenki, przy jednoczesnym jej śpiewaniu. Dzieci wówczas mogą klaskać, przytupywać, wystukiwać rytm na woreczkach wypełnionych np. ryżem lub wyrażać ruch za pomocą

atrakcyjnych pomocy np. chust, czy wstążek. Przy trzecim etapie dochodzi do integracji funkcji językowych, słuchowych, motorycznych oraz wzrokowych, mianowicie do śpiewania i ruchu dochodzi element wizualny, czyli uprzednio przygotowany wzór graficzny – śpiewając, dziecko utrwala tekst rysując wzór (tamże: 217).

Zajęcia końcowe to czas odpoczynku i wyciszenia. Mogą to być ćwiczenia wychodzące z inicjatywy dzieci, które chcą zaproponować własne zabawy. Celem jest relaksacja i rozwijanie interakcji społecznych między dziećmi. Wykorzystuje się tu także ćwiczenia oddechowe, w pozycji leżącej (tamże).

Warto nadmienić, iż Metoda Dobrego Startu jest wykorzystywana przez pedagogów i psychologów w terapii dzieci z dysleksją rozwojową. Metoda ta równie dobrze sprawdza się podczas pracy na lekcji języka obcego z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W realiach zdalnego nauczania nauczyciel może dostosować to podejście do nauki na odległość poprzez przygotowanie ciekawych filmów z wybraną piosenką i instruktażem dla dziecka. W ten sposób można połączyć świetną zabawę z efektywnym nauczaniem języka obcego.

Rozwijanie kompetencji kluczowych. Definicja kompetencji kluczowych zakłada połączenie postaw, zróżnicowanych umiejętności oraz wiedzy, które każda osoba powinna rozwijać przez całe życie, począwszy od najmłodszych lat nauki szkolnej. „Jak pokazują badania, poprawa umiejętności czytania, pisania i rozumowania matematycznego oraz kompetencji cyfrowych idzie w parze z poprawą szerokiego spektrum kompetencji kluczowych; szczególnie silna korelacja występuje z rozwojem osobistym, rozwojem kompetencji w zakresie uczenia się i kompetencji obywatelskich” (OECD 2015). Obecnie, najbardziej kluczowymi w postępujących zmianach w podejściu do nauki języków obcych wydają się być umiejętności cyfrowe, które są równie ważne jak np. umiejętność mówienia, czytania czy pisania.

Z przyjętych do tej pory ośmiu kompetencji kluczowych (Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1), autorzy niniejszego programu chcieliby pochylić się nad sześcioma.

- Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, które odnoszą się głównie do rozumienia i tworzenia informacji. Zakładają zdolność identyfikowania, rozumienia, wyrażania, tworzenia i interpretowania pojęć, uczuć, faktów i opinii w mowie oraz piśmie, przy wykorzystywaniu wszelakich dźwięków, obrazów czy materiałów cyfrowych w różnych dziedzinach oraz kontekstach.
- Kompetencje w zakresie wielojęzyczności – określają one zdolność do umiejętnego, skutecznego i prawidłowego posługiwania się różnymi językami świata w celu porozumiewania się, dzięki umiejętnościom rozumienia komunikatów, wyrażania oraz interpretowania swoich myśli, uczuć, faktów, pojęć czy opinii w mowie i piśmie (słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie). Wspomniane kompetencje wymagają znajomości słownictwa oraz gramatyki.
- Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się – obejmują one zdolność do autorefleksji, skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi ludźmi, zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się oraz wyborem przyszłej kariery zawodowej. Zakładają

również odporność fizyczną, psychiczno-emocjonalną czy m.in. odczuwania empatii. Umiejętności te pozwalają określić swoje możliwości radzenia sobie ze złożonością życia, krytycznej refleksji czy samodzielnemu podejmowaniu decyzji.

- Kompetencje obywatelskie – zakładają wykazaniem się zdolnością do działania jako odpowiedzialny obywatel czy do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym. Kompetencje te obejmują również możliwość interpretowania oraz rozumienia głównych wydarzeń w historii narodowej, europejskiej, światowej.
- Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej – oznaczają kompetencje i umiejętności w zakresie świadomości oraz ekspresji kulturalnej za pomocą kreatywnego wyrażania i komunikowania pomysłów tudzież znaczeń w np. różnych kulturach.
- Kompetencje cyfrowe – zawierają odpowiedzialne korzystanie z technologii komputerowo-cyfrowej niezbędnej w procesie uczenia się, pracy oraz udziału we współczesnym społeczeństwie. Obejmują one zdolność, a także umiejętność korzystania z mediów ogólnie dostępnych w domu czy szkole; tworzenie treści cyfrowych; kwestie dotyczące własności intelektualnej, rozwiązywania problemów czy krytycznego myślenia. Obecny system oświaty proponuje uczenie się nie tylko stacjonarnie (w szkołach), ale również poprzez naukę zdalną. Dzięki współczesnym środkom komunikowania się na odległość oraz urządzeniom cyfrowym, wszelakim komunikatorom dają możliwość rozwojowi kreatywności, innowacyjności w procesie nauczania języków obcych. Dzięki kompetencjom cyfrowym uczący się są w stanie lepiej zrozumieć ogólne zasady, mechanizmy i logikę leżące u podstaw postępujących technologii cyfrowych.

Pozostałe kompetencje kluczowe to: kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii oraz kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, które nie zostały omówione w niniejszym programie.

ROZDZIAŁ II

Cele kształcenia i wychowania

2.1. Cele ogólne kształcenia i wychowania

I etap edukacyjny jest okresem przejściowym pomiędzy przedszkolem a rozpoczęciem nauki dziecka w szkole. Jest to fundament wykształcenia, które zdobywa w trakcie pierwszych lat nauki. Szkoła ma za zadanie łagodnie wprowadzić dziecko w świat wiedzy, odpowiedzialności za siebie oraz zachęcić do samorozwoju. Powinna zapewnić również dziecku bezpieczeństwo oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój poznawczy, emocjonalny, moralny, społeczny i biologiczny ucznia, uwzględniając indywidualne predyspozycje. Wśród celów kształcenia znajdują się: ciekawość, tolerancja oraz otwartość na odmienność i różnorodność kultury rosyjskiego obszaru językowego.

Pośród celów edukacji wczesnoszkolnej zawartej w podstawie programowej wyróżnia się m. in. następujące zadania szkoły:

- wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń (...), stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;
- zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku dla uzyskania ciągłości procesów adaptacyjnych w odniesieniu do wszystkich dzieci, w tym rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony;
- poszanowanie godności uczniów, ich naturalnego indywidualnego tempa rozwoju, wspieranie indywidualności, oryginalności, wzmacnianie poczucia wartości, zaspokajanie potrzeby poczucia sensu aktywności własnej i współdziałania w grupie;
- zapewnienie dostępu do wartościowych, w kontekście rozwoju ucznia, źródeł informacji i nowoczesnych technologii;
- organizowanie zajęć dostosowanych do intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci;
- umożliwienie nabywania doświadczeń poprzez zabawę, wykonywanie eksperymentów naukowych, eksplorację, przeprowadzanie badań, rozwiązywanie problemów;
- umożliwienie poznawania kultur innych narodów, w tym krajów Unii Europejskiej, zjawisk przyrodniczych, sztuki, a także zabaw i zwyczajów dzieci innych narodowości.

2.2. Cele szczegółowe – język rosyjski

Celem nadrzędnym kształcenia językowego na I etapie edukacyjnym jest wyposażenie ucznia w podstawowy zasób środków leksykalno-gramatycznych, dotyczących jego samego oraz jego najbliższego otoczenia, pomagający w osiągnięciu pozostałych wymagań ogólnych w zakresie wyznaczonych w podstawie programowej tematów. Podstawa programowa dokładnie określa cele szczegółowe wymagane od ucznia na koniec klasy III szkoły podstawowej. Są one sformułowane jako efekty kształcenia.

1. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego i jego najbliższego otoczenia, umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie wymienionych tematów. Tematyka oraz zakres materiału zaproponowany przez autorów programu został szczegółowo przedstawiony w rozdziale IV.

2. Uczeń rozumie bardzo proste wypowiedzi ustne, artykułowane wyraźnie i powoli, w standardowej odmianie języka:
 - reaguje na polecenia;
 - rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;
 - znajduje w wypowiedzi określone informacje.
3. Uczeń rozumie wyrazy oraz jedno – lub kilkuzdaniowe, bardzo proste wypowiedzi pisemne (np. historyjki obrazkowe z tekstem, opowiadania):
 - rozumie ogólny sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;
 - znajduje w wypowiedzi określone informacje;
 - umiejętność kształtowana jest dopiero w klasie II, kiedy uczeń zaczyna poznawać alfabet rosyjski.
4. W zakresie wypowiedzi ustnych uczeń:
 - powtarza wyrazy i proste zdania;
 - tworzy bardzo proste i krótkie wypowiedzi według wzoru, np. nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, nazywa czynności;
 - recytuje wiersze, rymowanki, odgrywa dialogi, śpiewa piosenki – samodzielnie lub w grupie np. w realizacji małych form teatralnych;
 - używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy.
5. W zakresie wypowiedzi pisemnych uczeń:
 - przepisuje wyrazy i proste zdania;
 - pisze pojedyncze wyrazy i zwroty;
 - pisze bardzo proste i krótkie zdania według wzoru i samodzielnie;
 - wypowiedzi pisemne uczeń zaczyna tworzyć w klasie II i rozwija tę umiejętność w klasie III, kiedy pozna alfabet rosyjski.
6. W zakresie reagowania uczeń:
 - reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia;
 - przedstawia siebie i inne osoby – mówi np. jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi, co potrafi robić;
 - zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów;
 - stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe, np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza;
 - wyraża swoje upodobania.
7. W zakresie przetwarzania tekstu uczeń nazywa w języku obcym nowożytnym np. osoby, zwierzęta, przedmioty, czynności – z najbliższego otoczenia oraz przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych.
8. Uczeń:
 - wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, warto nauczyć się ich języka;
 - posiada podstawowe informacje o krajach, w których ludzie posługują się danym językiem obcym.

Niniejszy program nauczania kładzie duży nacisk na realizację powyższego punktu, gdyż zawiera wiele treści o charakterze kulturoznawczym. Uczeń poznaje język rosyjski poprzez pryzmat piękna Rosji (kultura, przyroda, kuchnia, historia itd.).

9. Uczeń potrafi określić, czego się nauczył i wie, w jaki sposób może samodzielnie pracować nad językiem (np. przez oglądanie bajek w języku obcym nowożytnym, korzystanie ze słowników obrazkowych i gier edukacyjnych).

W realizacji powyższego punktu ma pomóc uczniowi prowadzenie OK zeszytu i stosowanie samooceny po każdej lekcji, zgodnie z podanymi kryteriami sukcesu (NaCoBeZU) (por. rozdziały III i V).

10. Uczeń współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki. Nauczyciel powinien stworzyć w klasie jak najwięcej sytuacji sprzyjających pracy w małych grupach lub parach, żeby uczeń miał możliwość w sposób realny uczestniczyć w komunikacji z drugą osobą, używając języka, którego się uczy.
11. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. ze słowników obrazkowych, książeczek), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Warunki i sposób realizacji kształcenia z uwzględnieniem założeń edukacji włączającej. Podstawa programowa nakłada na nauczyciela języka obcego obowiązek zapoznania się z całą podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z zakresu edukacji wczesnoszkolnej – tak, aby realizowane treści były adekwatne oraz spójne z nauczaniem języka obcego nowożytnego. Koncepcja integracji edukacji wczesnoszkolnej z nauką języka rosyjskiego zakłada integralne połączenie treści nauczania z zakresu edukacji matematycznej, polonistycznej, społecznej, przyrodniczej, technicznej, plastycznej, informatycznej czy muzycznej. Zintegrowane są również cele nauczania, a także metody, techniki i formy pracy. Kolejnym ważnym elementem jest stworzenie atmosfery wspólnoty, w której to każdy uczeń jest integralną częścią, co sprzyja integracji zespołu klasowego.

Edukacja wczesnoszkolna jako pierwszy etap kształcenia w systemie szkolnym obejmuje trzy lata nauki w klasach I–III. Charakteryzują ją: systematyczność procesu nauk i spokój, wielokierunkowość, dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia, dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych uczniów.

Nauka na tym etapie wymaga niezwyklej staranności w doborze treści, środków, strategii, metod kształcenia, aby ukazać uczniom scalony obraz świata i ułatwić jego zrozumienie (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.).

Pierwszy etap edukacyjny stanowi wprowadzenie do wieloletniego procesu uczenia się języka obcego i na tym etapie język obcy powinien przyczyniać się do wszechstronnego rozwoju dziecka, a nie stanowić celu samego w sobie. Istotne jest,

aby na tym etapie pomóc dzieciom rozbudzić w sobie pozytywne nastawienie do nauki języka obcego oraz budować postawę otwartości i tolerancji wobec różnorodności języków, kultur i narodowości, przy jednoczesnym wsparciu ucznia w budowaniu poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości (Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017: 56).

Zgodnie z wytycznymi podstawy programowej w kształceniu językowym na I etapie edukacyjnym niezbędne jest m.in.:

- zapewnienie przez szkołę takiego języka obcego nowożytnego, którego nauka może być kontynuowana na II i III etapie edukacyjnym,
- stosowanie przez nauczyciela technik, uwzględniających możliwości i potrzeby rozwojowe dzieci, w tym przede wszystkim technik odwołujących się do multisensoryczności,
- wykorzystywanie autentycznych materiałów źródłowych (zdjęć, filmów, nagrań audio, książeczek) w tym z użyciem narzędzi związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, takich jak np.: tablice interaktywne z oprogramowaniem, urządzenia mobilne,
- przeprowadzanie na bieżąco nieformalnej diagnozy oraz systematyczne przekazywanie uczniowi i jego rodzicom (opiekunom prawnym) – w sposób zrozumiały i czytelny dla odbiorcy – informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć, postępów ucznia w zakresie poszczególnych umiejętności językowych,
- zachęcanie uczniów do podejmowania próby samooceny własnej pracy i stosowania różnych technik, służących uczeniu się.

Mając na uwadze dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych (SPE), w myśl edukacji włączającej, nie należy oczekiwać od uczniów i nauczycieli tego, że wszyscy będą robili to samo i w tym samym czasie. Nauczanie zróżnicowane jest organizowaniem czynności uczenia się w taki sposób, który uwzględnia w swoim założeniu występowanie różnic między poszczególnymi uczniami w określonym wieku. W tak rozumianej koncepcji program nauczania powinien być traktowany jako propozycja rozwijania wielokierunkowej aktywności uczniów. Zadania powinny być modyfikowane w zależności od potrzeb i możliwości konkretnego dziecka. Nauczyciel powinien dostosować zadania do co najmniej 3 poziomów wiedzy i umiejętności uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych.

Każdy uczeń powinien mieć szansę osiągnięcia sukcesu. Ważne zatem jest, aby szkoła zapewniała warunki niezbędne do rozwoju. Celem pracy nauczyciela, w tym ujęciu, staje się kształcenie indywidualności ucznia i rozwijanie jego zdolności. Należy w związku z tym dostosować proces kształcenia do indywidualnych różnic psychofizycznych w rozwoju poszczególnych uczniów – poprzez dostosowanie treści, metod nauczania i sprawdzania wiedzy, oceniania, środków dydaktycznych, form organizacyjnych i wszelkich działań pedagogicznych do zdolności ogólnych (inteligencji), uzdolnień, zainteresowań, umiejętności oraz tempa pracy każdego z uczniów. Celem takiego indywidualnego podejścia jest zapewnienie podmiotowi uczenia się sukcesu na miarę jego możliwości, a tym samym zagwarantowanie mu maksymalnych szans rozwoju (Grzegorzewska: 2011).

Nauczyciel języka obcego, organizując swoją pracę dydaktyczną powinien mieć na uwadze możliwości oraz potrzeby uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Oto główne zasady pracy z uczniem ze SPE:

- podążanie za rozumowaniem dziecka,
- pobudzenie wyobraźni,
- zachęcanie i inicjowanie do działań twórczych,
- uczenie się odpowiednich zachowań dzieci od siebie nawzajem,
- dostosowanie komunikowania się do możliwości psychofizycznych dziecka,
- praca na lekcji we własnym tempie, zgodnie ze swoimi możliwościami,
- zindywidualizowanie pracy z uczniem,
- usamodzielnienie dziecka.

W trakcie nauki istotne jest, aby nauczyciel był w stanie stworzyć odpowiednie warunki do nauki języka obcego (rosyjskiego) dla uczniów wymagających specjalnych potrzeb edukacyjnych czy też z określoną niepełnosprawnością, np. osoby niesłyszące, słabosłyszące, niewidome, słabowidzące, z niepełnosprawnością ruchową czy intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, uczniowie z autyzmem lub zespołem Aspergera, dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną. Kształcenie tych uczniów odbywa poprzez integrację z dziećmi pełnosprawnymi, a także z uczniami zdolnymi.

Poniżej autorzy przedstawiają przykłady, podpowiedzi oraz możliwości rozwiązań kształcenia dostosowanych do dzieci ze SPE (Dziubańska 2010) oraz materiałów, opublikowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie (zakładka: Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi).

Uczniowie z dysfunkcją słuchu – nauczycielowi języka obcego (rosyjskiego) w pracy z uczniem o tej niepełnosprawnością, mogą pomóc:

- zagwarantowanie uczniowi niesłyszącemu lub słabosłyszącemu miejsca w pierwszej ławce, najlepiej przy oknie,
- częste używanie pomocy wizualnych (tablic interaktywnych, rysunków, wykresów),
- umieszczenie ławek tak, aby każdy uczeń z dysfunkcją słuchu, mógł mieć w zasięgu swych oczu zarówno twarz nauczyciela, jak i pozostałe dzieci w klasie,
- oświetlenie skierowane na twarz nauczyciela w trakcie lekcji, co umożliwi odczytywanie komunikatów z ust,
- zaangażowanie ucznia w rozmowę – dzięki prostym komunikatom czy pytaniom, podtrzymywanie jego odpowiedzi przy użyciu pomocniczych, pojedynczych słów, mimiki lub też wymownych gestów.

Uczniowie z dysfunkcją wzroku – w pracy z uczniami z tą dysfunkcją pomogą następujące zasady:

- zaopatrzenie uczniów w odpowiednie pomoce optyczne i nieoptyczne, poprawiające zdolność ich widzenia,
- wyposażenie klasy w sprzęt elektroniczny ułatwiający pracę uczniowi niewidomemu lub słabowidzącemu,
- zastosowanie właściwego oświetlenia ogólnego (niektórzy uczniowie słabowidzący mogą potrzebować dodatkowego oświetlenia na stanowisku pracy, np. lampa z regulowanym ramieniem, z regulowanym natężeniem światła i kloszem zapobiegającym oślepieniu),
- zainstalowanie w oknach żaluzji, rolet czy zasłon,
- zapewnienie kontrastów barwnych na stanowisku pracy ucznia dla umożliwienia lepszej orientacji,

- zachowanie stałego porządku w otoczeniu ucznia (np. krzesła powinny być dosunięte do stolików, szuflady i drzwiczki szafek zamknięte), drzwi wejściowe albo zawsze zamknięte albo całkowicie otwarte, należy informować ucznia o każdej zmianie,
- powstrzymywanie się od krytykowania wobec klasy (Dziubańska 2010: 134–135).

Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową, w tym afazją – dla tej grupy uczniów proponowane są następujące zasady:

- otoczenie dziecka powinno być tak dostosowane, aby mogło się w nim swobodnie poruszać, miało również swobodny dostęp do szkolnej ławki oraz było w stanie zająć prawidłową postawę siedzenia – zwłaszcza przez dłuższy czas i co ważne bez zmęczenia,
- umożliwienie dziecku pełnej komunikacji – modyfikując oraz dostosowując pomoce szkolne w taki sposób, aby uczeń mógł z nich w pełni korzystać,
- nieustanna możliwość korzystania z narzędzi informatycznych,
- pomoc w rozwijaniu zainteresowań dziecka i umożliwienie mu zdobywania nowych umiejętności,
- sukcesywne wzmacnianie samooceny ucznia poprzez częste przekazywanie informacji zwrotnej.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – problemem dla tej grupy uczniów jest np. nauka słownictwa i jego użycia w praktyce czy recytacja z pamięci wierszyków, samodzielne śpiewanie piosenek, odtwarzanie dialogów. W tej kwestii mogą pomóc następujące zasady:

- formułowanie poleceń w prostszej formie,
- dobieranie, dla uczniów z tą dysfunkcją, treści o mniejszym stopniu trudności lub dzielenie omawianego materiału na mniejsze części,
- ocenianie ucznia w sposób pozytywny, tj. uwypuklanie mocnych stron, jego sukcesów i osiągnięć oraz rezygnacja z krytyki przy całej klasie,
- podkreślanie w ocenie postępu ucznia w nauce, a nie porównywanie jego wyników do wyników innych uczniów (jest to zasada ogólna w pracy z uczniami, nie tylko z uczniami ze SPE, ale dla tej grupy jest szczególnie ważna),
- środkami wspomagającymi proces nauki języka obcego dla tej grupy, mogą być: ilustracje, mapy, fotografie, szablony tudzież pomoce multimedialne (narzędzia cyfrowe, tablica interaktywna czy rzutnik).

Uczniowie z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – nauczyciel języka obcego (rosyjskiego), pracujący z grupą autystycznych uczniów powinien:

- zindywidualizować pracę ucznia do jego potrzeb, miejsca i procesu nauczania,
- dać szansę zdobywania umiejętności uczenia się czy organizacyjnych,
- uwypuklać mocne strony ucznia, chwalać i nagradzając go,
- tworzyć pozytywną więź z uczniem,
- starać się wdrażać i wymagać od ucznia przestrzegania ogólnych zasad panujących w szkole oraz na lekcjach języka obcego.

Uczniowie zagrożeni dysleksją – dzieci na I etapie edukacyjnym opanowują lub doskonałą umiejętności pisanie i czytanie zarówno w swoim języku ojczystym, jak i w języku obcym – trudno zatem często stwierdzić ryzyko wystąpienia dysleksji. Pewne przesłanki może nauczyciel otrzymywać w trakcie procesu nauczania języka obcego, które często są podobne do tych, które występują podczas nauki języka ojczystego.

Możemy do nich zaliczyć (Jaworska 2013: 82): trudności w zakresie różnicowania głosek zbliżonych fonetycznie (wyrazów podobnie brzmiących), wymowy nowych słów, odróżniania podobnych liter, czytania ze zrozumieniem, wyszukiwania głównych myśli, zapamiętywania tekstu, czytelnego i poprawnego ortograficznie pisania (opuszczanie, dodawanie, przestawianie liter i sylab, różne położenie liter w wyrazie, różny kierunek nachylenia liter, niewłaściwa interpunkcja lub jej brak, niewłaściwe stosowanie małych i wielkich liter).

Na końcu warto pamiętać, iż oprócz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, mamy również **dzieci szczególnie uzdolnione językowo**, które wymagają następujących celów edukacyjnych (Kiełczewska 2011: 43–47, Szymankiewicz 2011: 25–27):

- nawiązanie osobistego i bezpośredniego kontaktu z uczniem, omawianie planowanych działań oraz systematyczne monitorowanie przebiegu współpracy,
- zindywidualizowanie i zróżnicowanie zajęć w klasie szkolnej, np. dawanie uczniom zdolnym zadań wymagających więcej kreatywności oraz samodzielności, zadawanie dodatkowych, stymulujących i ciekawych prac domowych, a zwolnienie z prostych, schematycznych ćwiczeń,
- obsadzanie uzdolnionych uczniów w roli ekspertów podczas zajęć,
- stwarzanie uczniom okazji do dzielenia się doświadczeniami dotyczącymi skutecznych strategii i sposobów uczenia się języka,
- zachęcanie do tworzenia słowniczków, plakatów, kart obrazkowo-wyrazowych, materiałów poglądowych do wykorzystania indywidualnego oraz jako pomoc dydaktyczna dla całej klasy,
- tworzenie grup wsparcia, uczniowie zdolni pomagają podczas zajęć uczniom słabszym.

ROZDZIAŁ III

Warunki i sposób realizacji kształcenia z uwzględnieniem założeń edukacji włączającej

3.1. Wyposażenie sali lekcyjnej

Sala lekcyjna, jak i jej wyposażenie, ma nieodzowne i elementarne znaczenie w nauce języka obcego. Wpływa na uatrakcyjnienie i skuteczność procesu nauczania języka, dlatego ważne jest, aby pomoce dydaktyczne, które się w niej znajdują wspomagały prowadzenie lekcji. Istotne również jest to, aby dzieci uczące się języka obcego znajdowały się w sali, gdzie prowadzone są inne przedmioty edukacyjne, co ułatwia dostęp do dodatkowych materiałów niezbędnych do wykonania prac plastycznych, tj.: flamastry, kredki, nożyczki, klej, jak i pozostałe: gry planszowe, klocki czy plakaty.

Równie znaczącym elementem jest przestrzeń w sali lekcyjnej, która umożliwia przeprowadzenie zabaw ruchowych. Układ krzesel oraz stolików powinien pomóc nauczycielowi w dogodnym podziale klasy na grupy, swobodne przemieszczanie się dzieci w trakcie przeprowadzania zajęć.

Sala lekcyjna powinna być wyposażona w tablicę szkolną oraz nowoczesną tablicę interaktywną, która w znaczący sposób ułatwia naukę języka.

3.2. Materiały oraz pomoce dydaktyczne

Głównymi materiałami wykorzystywanymi przez nauczyciela języka rosyjskiego oraz uczniów w trakcie procesu nauczania I stopnia edukacyjnego są: OK zeszyt (jako podstawowe narzędzie samodzielnej pracy ucznia z językiem rosyjskim), poradnik metodyczny (zawierający szczegółowe wskazówki dotyczące treści nauczania), tablice interaktywne, aplikacje językowe oraz platformy cyfrowe do nauki zdalnej, prezentacje multimedialne, karty obrazkowe do prezentowania i utrwalania słownictwa, karty wyrazowe, kolorowe plansze, plakaty, mapy czy ilustracje, karty pracy.

Należy pamiętać, iż większy zasób pomocy audiowizualnych oraz rekwizytów uatrakcyjni proces nauczania, co w przypadku uczniów klas I–III owocuje lepszymi efektami kształcenia oraz podniesieniem stopnia motywacji dzieci.

3.3. Czym jest OK zeszyt?

OK zeszyt jest formą współpracy pomiędzy uczniem a nauczycielem, w której uczeń monitoruje swój proces uczenia się, zaś nauczyciel wykorzystuje ocenianie kształtujące do skutecznego nauczania. Uczeń prowadzi rodzaj własnej książki, w której znajdują się prace i refleksje oraz informacje przekazywane mu przez nauczyciela.

Ponadto charakterystycznymi elementami, składającymi się na OK zeszyt są: cele poszczególnych lekcji, kryteria sukcesu do lekcji, mapy myślowe związane z tematem, prace domowe wykonane przez ucznia, komentarze nauczyciela do prac ucznia, oceny koleżeńskie, samoocena oraz odpowiedzi uczniów na pytania kluczowe.

OK zeszyt wykorzystuje zasady oceniania kształtującego w nauczaniu i uczeniu się, zaś praca z nim jest sposobem na poznanie, doświadczenie i wybranie przez nauczyciela narzędzi oceniania kształtującego i dopasowanie ich do potrzeb nauczania języka rosyjskiego. To również udzielanie uczniom takich informacji zwrotnych, które umożliwiają ich

widoczny postęp, aby mogły wzajemnie korzystać ze swojej wiedzy i umiejętności, stały się autorami procesu własnego uczenia się.

Taki zeszyt pomaga również budować partnerstwo pomiędzy nauczycielem i uczniem – w uczeniu się i nauczaniu. Warto nadmienić, iż jest on własnością uczniów i pomaga im się uczyć, a dla nauczycieli stanowi pomoc przy monitorowaniu ich pracy oraz wyciąganiu wniosków do planowania nauczania. Cele ogólne OK zeszytu:

- podniesienie skutecznego nauczania oraz inicjacja procesu uczenia się uczniów,
- włączenie w proces dydaktyczny rodziców, aby mogli stać się świadomymi oraz autentycznymi uczestnikami wprowadzanych zmian, a także byli w stanie pomóc swojemu dziecku.

Należy dodać, iż ta forma niesie ze sobą szereg korzyści płynących dla uczniów: rozwija ich świadomość w zakresie uczenia się poprzez poznanie indywidualnych stylów, metod i narzędzi uczenia się, sprzyja rozwijaniu odpowiedzialności za proces uczenia się oraz świadomości celów lekcji. Dzieci wdrażane są do przejęcia inicjatywy w procesie zdobywania wiedzy. Wyrabiają nawyk samooceny i mają potrzebę doskonalenia się. OK zeszyt łączy naukę z zabawą oraz przyjemnością tworzenia własnego dziennika z lekcji. Uczniowie rozwijają swoją kreatywność oraz zdolności manualne poprzez prowadzenie graficznej strony swojego zeszytu.

To narzędzie, które daje nauczycielowi możliwość ciągłego monitorowania przyrostu wiedzy uczniów. Pomaga mu systematycznie określić trudności materiału dla poszczególnych osób w klasie. Daje możliwość nawiązania kreatywnej współpracy z rodzicami dla dobra dziecka. Rozwija kreatywność oraz konieczność stałego zaangażowania w poszukiwaniu aktywnych metod nauczania, aby umożliwić nauczycielowi większą indywidualizację procesu dydaktycznego.

Nie od dziś wiadomo, iż rodzic jest nieodzownym elementem w procesie uczenia się małego dziecka. Zatem OK zeszyt włącza ich do współpracy poprzez dostarczenie im informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz realizowanych celach lekcji dydaktycznej. Na końcu warto dookreślić, iż rodzic wspomaga własne dziecko w nauce i procesie uczenia się.

3.4. Formy, techniki i metody pracy do określonej sytuacji dydaktycznej (w tym nauki zdalnej)

W zmieniającym się systemie szkolnictwa niezwykle ważne wydaje się być koordynowanie pracy uczniów w warunkach nauki zdalnej w domu z przygotowanym planem i realizowanym programem nauczania. Można odnieść się do metod już znanych z poprzednich lat, jak również korzystać ze zmodyfikowanych form, technik, a także metod pracy w określonej sytuacji dydaktycznej, w tym nauki zdalnej, wykorzystując przy tym wszelkie dostępne zasoby cyfrowe, w tym multimedialne. Niżej kilka podpowiedzi.

Metody aktywizujące, wspierające efektywne uczenie się języka obcego dzieci.

- **Metoda reagowania całym ciałem** (TPR – *Total Physical Response*) polega na odbieraniu odpowiednich komunikatów w języku obcym dla ucznia i reagowaniu na nie ruchem, może dotyczyć poleceń nauczyciela, wszelakich zabaw językowych czy piosenek (np. *Пусть всегда будет солнце...*), a także rozwijających ogólnodostępnych lekcji online języka rosyjskiego: *РИКИ, Школа кролика БОБО*,

Обучалкин ТВ, Маленькая Академия ТВ oraz innych dostępnych na YouTube. Metoda pomaga osłuchiwać się z językiem obcym, bardziej sprzyja rozwijaniu uważności przez dzieci, wykorzystuje potrzebę ruchu uczniów oraz bazuje na pamięci mechanicznej, która pomaga w zapamiętywaniu znaczeń słów oraz zdań.

- **Metoda audiolingualna** pomaga wykształcić u dzieci, poprzez tzw. dryl językowy, czyli wielokrotne i mechaniczne powtarzanie, dobrych nawyków w mówieniu w języku obcym (rosyjskim). Metoda stosowana jest między innymi do utrwalania materiału i zdobytej wiedzy na danej lekcji, więc można ją z powodzeniem wykorzystać na końcu zajęć. Sprawdzą się różne rymowanki, szanty, piosenki, zwroty cicho-głośno itp. Dość popularne jest powtarzanie słów lub całych dialogów, odgrywając przy tym różne scenki sytuacyjne.
- **Podejście naturalne** mówi o tym, iż podobnie jak w języku wyjściowym (pierwszym, ojczystym) możemy nauczyć się języka drugiego, obcego poprzez „osłuchanie” się i próbę zrozumienia na podstawie bogatych kontekstów sytuacyjnych w szkole i na lekcji, dzięki odpowiednim podpowiedziom nauczyciela, wyrażonym poprzez jego gesty lub mimikę. Z pewnością nauczyciel powinien zwracać się do ucznia klas I–III prostym, zrozumiałym językiem, takim jak rodzic, używając języka ojczystego, zwraca się do małego dziecka. Istotne, aby nauczyciel języka obcego nie wymagał od uczniów natychmiastowego mówienia w tym języku, ale dał przestrzeń i wolność, aby dzieci same wybrały moment, kiedy będą na to gotowe.

Wśród metod aktywizujących, które nauczyciel języka rosyjskiego może wykorzystać w trakcie nauczania istotne jest wykorzystanie technik takich jak:

- projekt edukacyjny,
- wizualizacja,
- portfolio tematyczne.

W nauczaniu zdalnym dzieci, pozostawione bez kontaktu ze szkołą i swoimi rówieśnikami, muszą odnaleźć się w nowej rzeczywistości, a tak naprawdę w wirtualnym sposobie nauki. W adaptacji do nowej formy edukacji, odkrywaniu siebie, własnych możliwości oraz sensu działania mogą pomóc rodzice, których zadaniem jest spokojne przedstawienie dzieciom przyczyn izolacji oraz formy pracy innej niż do tej pory. Należy zaznaczyć, że nauczanie zdalne nie zawsze odbywa się np. ze względów zdrowotnych w czasie pandemii. Może być ono częścią hybrydowego systemu uczenia się czy też częścią procesu rozwijania pewnych kompetencji, czyli tylko jednorazowym zadaniem do wykonania przez uczniów. Może też być związane z uczestnictwem w projekcie międzyszkolnym czy międzynarodowym, w ramach którego uczniowie biorą udział w lekcjach prowadzonych przez innych nauczycieli, z innych szkół, niż ich własne.

Czas, w którym dziecko nie uczęszcza do szkoły można wykorzystać, przekuć w to, aby stało się bardziej odpowiedzialne, samodzielne i zorganizowane. Rodzic lub opiekun prawny powinien włączyć się proces edukacji każdego dziecka poprzez np. wspólne odrabianie zadań domowych, czytanie na głos lub zachęcić dzieci do wykonywania zadań dostosowanych do ich poziomu: aspekt matematyczny (odliczanie, odczytywanie, ważenie); aspekt przyrodniczy (nazwy roślin, drzew, kwiatów, zwierząt); aspekt rodzinny (ja i moi bliscy, rodzina, przyjaciele); aspekt emocjonalny (doświadczenie radości zwycięstwa czy zaakceptowania przegranej podczas gier planszowych).

Ważna jest zatem współpraca między nauczycielem a rodzicem, ustalenie, w jaki sposób nadzorować i pracować z dzieckiem, wspierać je w nauce zdalnym. Dlatego każdy nauczyciel – dzięki specjalnemu wewnętrznemu systemowi czy platformie edukacyjnej na indywidualnej stronie internetowej szkoły – może być w stałym kontakcie z rodzicem, przesyłając mu odpowiednie komunikaty czy zadania, np.:

- propozycje wykonania wszelakich projektów technicznych, plastycznych lub zabaw badawczych;
- ciekawe i rozwijające linki do programów edukacyjnych, audycji radiowych, e-learningowych, a także programów do zabaw online;
- zestaw określonych zadań i ćwiczeń dla uczniów – zgodnych z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi każdego ucznia;
- możliwość korzystania z cyfrowej wersji podręcznika (e-booka) dla danej klasy.

Nauka zdalna powinna dawać możliwość aktywizacji wśród uczniów wszystkich obszarów rozwoju, a nie powtarzających się schematycznych zadań. Zarówno nauczyciel, jak i rodzic powinni wspierać aktywność swojego dziecka poprzez np. nieco rzadsze zadawanie obowiązkowego zadania domowego. Uczniowie na etapie wczesnoszkolnym w momencie procesu uczenia się biorą czynny udział w eksperymentach i doświadczeniach zmysłowych. Zarówno eksperymenty edukacyjne, jak i doświadczenia zmysłowe mogą skłaniać do konkretnych działań, w tym np. propozycji projektów rodzinnych. Mogą to być:

- zorganizowanie wirtualnego rodzinnego turnieju gier planszowych,
- przygotowanie świątecznych kartek dla rówieśników w wersji cyfrowej, jak i tej tradycyjnej – papierowej,
- wspólne przedstawienia teatralne,
- gra w kalambury,
- rodzinny spacer po wirtualnym muzeum, mieści, zabytku, szkole czy parku.

W celu jak najlepszego przygotowania się do zajęć w trybie tradycyjnym, hybrydowym czy zdalnym, każdy nauczyciel powinien umieć korzystać ze współczesnych pomocy naukowych online. Wśród popularnych platform, aplikacji i narzędzi edukacyjnych, które można wykorzystać w procesie nauczania języka obcego (rosyjskiego) są m.in.: Wordwall, LearningApps; Quizlet, Kahoot!, Memorizer, ClassTools, Quizizz, Educaplay, Genial.ly.

Powyższe programy mogą zatem posłużyć i pomóc nauczycielowi języka rosyjskiego przygotowywać interesujące oraz ciekawe lekcje – nie tylko dla uczniów, ale dla niego samego, dając przy tym możliwość stworzenia pewnego pomostu na linii nauczyciel – uczeń – rodzic. Jest to również okazja do nawiązania bezpośredniej współpracy pedagogów z rodzicami dla wytworzenia jak najlepszej formy i drogi rozwoju dla każdego ucznia indywidualnie.

Dzięki temu można przedstawiać rodzicom więcej propozycji projektów do przeprowadzenia zdalnie – częściej wskazując na zadania praktyczne niż te, polegające na wypełnianiu samych kart pracy.

Na koniec – warto zapamiętać, iż nauczyciel w trakcie nauczania zdalnego powinien brać pod uwagę higienę pracy oraz naturalne potrzeby dziecka, a także ograniczoną dyspozycyjność rodziców.

ROZDZIAŁ IV

Treści nauczania

Zaproponowane w programie treści nauczania mają za zadanie pogłębianie zasobów leksykalno-gramatycznych, aby wiadomości oraz umiejętności ucznia w klasie I mogły zostać rozszerzone w kolejnych latach nauki (na II etapie edukacyjnym). Treści nauczania dla pierwszych trzech klas dzielą się na:

- okres ustno-słuchowy – dla klasy I – gdzie uczniowie zdobywają wiedzę, uczą się języka rosyjskiego poprzez środki leksykalno-gramatyczne, treści kulturowe czy podstawowe słownictwo z określonych bloków tematycznych przyjętych przez podstawę programową;
- nauka alfabetu rosyjskiego – dla klasy II – gdzie uczniowie uczą się na samym początku rozpoznawać dane litery alfabetu, a następnie opanowują umiejętność pisania;
- okres praktyczny – dla klasy III – gdzie uczniowie pogłębiają i utrwalają osiągniętą do tej pory wiedzę z poprzednich lat, rozszerzając i zdobywając przy tym nowe umiejętności językowe w słuchaniu, mówieniu, pisaniu oraz czytaniu – dzięki dodatkowym strukturom językowo-leksykalno-gramatycznym.

Na I etapie edukacyjnym uczniowie zdobywają elementarną wiedzę z języka rosyjskiego dzięki:

- sprawnościom językowym w obszarze: mówienia, słuchania, czytania, pisania;
- treściom poznawczym z zakresu kultury, geografii, historii Rosji;
- materiałowi leksykalno-gramatycznemu;
- nauczaniu pozajęzykowemu.

4.1. Sprawności językowe

W niniejszym programie początkowy etap nauczania języka rosyjskiego stawia sobie za cel rozwijanie praktycznie wszystkich sprawności językowych, a szczególnie uwzględnia i kładzie nacisk na słuchanie oraz mówienie. Poniżej przedstawione umiejętności uczniowie powinni opanować na koniec I etapu edukacyjnego.

Mówienie. Uczeń:

- reaguje w sposób werbalny oraz niewerbalny na proste polecenia nauczyciela,
- potrafi powtarzać proste zdania i wyrażenia,
- umiejętnie posługuje się nową leksyką (zwrotami, wyrazami) podczas zabawy,
- trafnie konstruuje pytania i udziela odpowiedzi przy pomocy wyuczonych już zwrotów,
- tworzy krótkie wypowiedzi, posiłkując się wzorem, np. nazywa przedmioty, osoby czy zwierzęta,
- potrafi w prosty i przystępny sposób przekazywać podstawowe informacje o sobie oraz innych osobach,
- stosując odpowiednio dobrane zwroty umie reagować na podstawowe sytuacje życia codziennego.

Słuchanie. Uczeń:

- reaguje w sposób werbalny oraz niewerbalny na polecenia nauczyciela,
- rozróżnia znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,

- rozumie sens oraz znaczenie prostych tekstów, wierszy czy piosenek,
- rozumie sens omawianych na lekcjach krótkich opowiadań, bajek, historyjek i prezentowanych przy pomocy np. gestów, rekwizytów czy obrazów.

Czytanie. Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem proste słowa, wyrażenia, zdania, a także krótkie teksty, opowiadania, bajki czy wierszyki,
- odnajduje konkretne odpowiedzi lub informacje w tekście,
- umiejętnie korzysta ze słowników obrazkowo-tematycznych, platform multimedialnych pomocnych w nauce i doskonaleniu umiejętności czytania.

Pisanie. Uczeń:

- rozpoznaje i zapisuje litery alfabetu rosyjskiego,
- samodzielnie przepisuje krótkie wyrazy i zdania,
- zapisuje pojedyncze słowa oraz krótkie zdania podyktowane uprzednio przez nauczyciela,
- pisze krótkie zdania wg wzoru,
- zapisuje proste i zrozumiałe dyktando.

4.2. Treści poznawcze z zakresu kultury, geografii, historii Rosji

Uczniów klas I–III można zachęcić do nauki języka obcego, w tym przypadku rosyjskiego, nie tylko poprzez sam język, ale również przez treści, które mogą pomóc w zrozumieniu i poznaniu największego kraju świata, jakim jest Rosja.

Wykorzystując treści kulturologiczne, geograficzne oraz historyczne niniejszy program zapoznaje dzieci z podstawowymi informacjami o kraju, tj. położenie geograficzne, stolica (Moskwa) i jego największe miasta (np. Sankt Petersburg), alfabet, symbole państwowe (flaga, herb, hymn) i kulturowe (bałatajka, matrioszka, samowar, walonki, czapka-uszanka, ludowe szale, chochłoma, wańka-wstańka czy gżel), najpiękniejsze zakątki kraju, rosyjskie postaci bajkowe, a także kuchnia tradycyjna.

4.3. Materiał leksykalno-gramatyczny

W myśl rozporządzenia opisującego podstawę programową uczeń kończący klasę III posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego, a także jego najbliższego otoczenia, umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

- ja i moi bliscy: rodzina – nazwy członków rodziny, przyjaciele, części ciała;
- moje miejsce zamieszkania: mój dom – nazwy pomieszczeń i mebli;
- moja szkoła: liczby od 1 do 12, przybory szkolne, wyposażenie sali lekcyjnej, aktywności szkolne;
- popularne zawody: ich nazwy;
- mój dzień, moje zabawy: nazwy kolorów, zabawek i zabaw, pory dnia, opis czynności w ciągu dnia, części garderoby, godziny;
- jedzenie: owoce i warzywa;
- mój czas wolny i wakacje: spędzanie czasu wolnego, rodzaje hobby, nazwy dni tygodnia, nazwy popularnych miejsc wakacyjnego wypoczynku;
- święta i tradycje: Dziadek Mróz a Święty Mikołaj, Boże Narodzenie, witamy Nowy Rok, Wielkanoc w Rosji, symbole Rosji;

- sport: ulubiona dyscyplina sportu;
- przyroda wokół mnie: zwierzęta dzikie i domowe, prognoza pogody, elementy pogody;
- świat baśni i wyobraźni: bajki rosyjskie.

Obszary tematyczne określone w podstawie programowej zostały tak skonstruowane, aby od samego początku nauki tworzyć uczniom kontekst do naturalnej komunikacji. To nie tylko tematyka leksykalna, ale i tematy bliskie każdemu uczniowi. Dzięki temu uczniowie są w stanie wyrazić siebie, a także opowiedzieć, dzięki językowi, o sobie, swojej rodzinie oraz swoim najbliższym otoczeniu.

Przyswajanie gramatyki przez dzieci w wieku 6–9 lat jest zdecydowanie bardziej intuicyjne, gdyż myślenie abstrakcyjne w tym okresie jest niskie. Proponowanymi formami pracy są: przedstawienie najważniejszych struktur gramatycznych na podstawie dużej liczby przykładów oraz zróżnicowanych ćwiczeń – szczególnie w kontekście utrwalania i powtarzania materiału. Wspomniane struktury gramatyczne, pozwalające rozwijać wyżej wymienione umiejętności językowe z wykorzystaniem odpowiedniego słownictwa to:

- zaimki: osobowe (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, ону*), pytające (*кто? что?*), dzierżawcze (*мой, твой*), wskazujące (*этом, это/том/то*);
- liczebniki: główne (do 20); związek liczebników 1, 2, 3, 4 z rzeczownikami typu: *год, брат, сестра, собака, кот*, np. *Мне два года, У меня три брата и одна сестра, У нас две собаки и три коты*;
- połączenie rzeczownika *час* z liczebnikami (1–12): *один час, два/три/четыре часа, 5–12 часов*;
- rzeczowniki: rodzaj rzeczownika (męski, żeński, nijaki), liczba (pojedyncza, mnoga);
- czasowniki: odmiana podstawowych czasowników przez liczby, osoby i czasy;
- przymiotniki: rodzaje przymiotnika (r. męski, żeński, nijaki);
- przysłówki: przysłówki miejsca (np. *где, здесь, там*); przysłówki jakości (np. *быстро, весело, громко*), przysłówki częstotliwości (np. *редко, часто*);
- przyimki: przyimki wyrażające stosunki przestrzenne (*в, из, на, с/со, к, от, перед, под, над, у, за*); przyimek *у* w połączeniu z rzeczownikiem lub zaimkiem w celu wyrażenia posiadania (*у меня/у мамы*);
- spójniki: *и, но, а*;
- partykuły: *да, нет, не*;
- składnia: budowanie zdań prostych twierdzących, przeczących oraz pytających.

Zaproponowany układ treści nauczania w niniejszym programie *BawMY się rosyjskim!* oparty został o wymagania zawarte w podstawie programowej. Jest on przygotowany i podzielony w taki sposób, aby każdy uczeń, rozpoczynający naukę na I etapie edukacyjnym, mógł opanować podstawy języka obcego (rosyjskiego) pod względem ustno-słuchowym, umiejętności pisanie i nauki liter alfabetu rosyjskiego oraz okresem praktycznym, na który składają się m.in. zasady i formy stylistyczno-gramatyczne, materiał leksykalny, rozwijanie kompetencji z zakresu: mówienia, pisanie, słuchanie, a także czytanie. Nie można również zapomnieć o treściach poznawczych z zakresu kultury, geografii, historii Rosji, które w połączeniu z uprzednio wymienionymi elementami składowymi w procesie nauki języka rosyjskiego będą stanowiły, z jednej strony, znakomitą bazę, a z drugiej, motywację do kontynuowania nauki i poszerzenia swojej wiedzy językowej oraz kulturowej na kolejnym etapie edukacyjnym w klasach IV–VIII.

ROZDZIAŁ V

Procedury osiągnięcia celów wychowania i kształcenia

5.1. Nauczanie sprawności językowych

Mówienie. Sprawność mówienia jest jednym z podstawowych celów opanowania języka obcego. Jest to, zaraz po sprawności słuchania, bardzo istotna umiejętność, która jest dla wielu osób miarą sukcesu w nauce języka. Podstawą nauczania sprawności mówienia jest uprzednio wprowadzone i przećwiczone słownictwo, wcześniej poznane i opanowane struktury składniowe. W nauce mówienia szczególnie przydatne okazują się te techniki, które mają charakter gier i zabaw językowych, co stanowi jednocześnie atrakcję na lekcjach języka rosyjskiego (Komorowska 2009: 196).

Początkowa nauka mówienia to kopiowanie gotowych wzorców wypowiedzi. Dopiero po pewnym czasie, kiedy uczniowie przyswoją określony zasób słownictwa, mogą tworzyć własne wypowiedzi na podstawie wzoru – z wprowadzeniem drobnych zmian (początkowo leksykalnych, a następnie strukturalnych).

Zajęcia języka rosyjskiego w I klasie szkoły podstawowej to, w przeważającej części, okres ustno-słuchowy. To właśnie w początkowej fazie nauki, uczniowie będą słuchać, przyswajając słownictwo, reagować na polecenia nauczyciela niewerbalnie i w sposób niewerbalny okazywać zrozumienie, aby później zacząć reagować werbalnie na działania nauczyciela. Należy dać dzieciom czas na oswojenie się z rytmem lekcji, z brzmieniem języka, stopniowo stwarzać okazję do mówienia w parach i małych grupach, a dopiero później zachęcać do mówienia na forum klasy.

Program nauczania języka rosyjskiego przewiduje użycie pacynki-matrioszki, która będzie witała się z dziećmi, opowiadała o sobie i kraju, z którego pochodzi, będzie zadawała im pytania oraz występowała w scenkach.

Poniżej znajduje się kilka propozycji ćwiczeń, które wpływają na rozwijanie sprawności mówienia uczniów edukacji wczesnoszkolnej:

- zabawa w odnajdywanie różnic,
- odgrywanie ról i zabawa w teatr,
- odgadywanie zagadek językowych,
- recytacja chóralna wierszyków, rymowanek oraz śpiewanie piosenek,
- pytania do obrazka,
- nagranie tekstu, piosenki, wierszyka z przerwami na wypowiedź ucznia,
- opisywanie obrazka wykorzystując poznane słownictwo i struktury leksykalne.

Słuchanie. Słuchanie odgrywa kluczową rolę w procesie nauczania języka rosyjskiego, a zwłaszcza w początkowych fazach nauki. Podczas rozwijania sprawności rozumienia ze słuchu niezbędny jest tzw. okres cichy, w trakcie, którego dziecko, mając kontakt z językiem, nie czuje presji mówienia w tym języku. Należy o tym pamiętać, że dzieci zawsze rozumieją więcej, niż są w stanie powiedzieć (Komorowska 1996: 217.)

Do technik rozwijania sprawności słuchania i rozumienia, które są adekwatne dla omawianej grupy wiekowej, zalicza się między innymi techniki niewymagające czytania i pisanania:

- dopasowywanie – posłuchaj i dobierz odpowiedni obrazek;
- szeregowanie – posłuchaj i ułóż obrazki w odpowiedniej kolejności;
- ustne dyktando – posłuchaj i narysuj;
- uzupełnianie niekompletnego obrazka – posłuchaj i dorysuj;
- układanie – posłuchaj i zrób;
- pantomima – posłuchaj i pokaż (tamże: 180–181);
- metoda reagowania całym ciałem (TPR) polega na wydawaniu przez nauczyciela poleceń, na które dzieci muszą odpowiednio reagować. We wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych metoda doskonale się sprawdza w kształceniu sprawności receptywnych, ponieważ umożliwia dziecku demonstrowanie zrozumienia treści przekazu odpowiednimi reakcjami, bez używania słów (Gładysz 2009: 89).

Ponadto wszelkie techniki, które łączą sprawność słuchania z innymi sprawnościami sprawdzą się szczególnie u dzieci starszych, w późniejszej fazie nauki języka. Są to np.:

- słuchanie historyjek, opowiadań czy dialogów i analizowanie ich treści z pomocą wybranej techniki, np. prawda – fałsz; zaznaczanie (otaczanie pętlą, odznaczanie „ptaszkiem”) elementu leksykalnego, semantycznego, wypowiedzi, o których mowa, wielokrotny wybór itd.;
- uzupełnianie tekstu z lukami, na podstawie wysłuchanej treści.

Czytanie. W nauczaniu języka rosyjskiego czytanie pojawia się z pewnym opóźnieniem. Późniejsze wprowadzenie czytania warunkuje przede wszystkim odmienny alfabet – grażdanka. Jak wiadomo, uczniowie klasy I uczą się dopiero czytać i pisać w języku polskim, dlatego należy poczekać z wprowadzeniem zupełnie nowego alfabetu. W początkowej fazie nauki języka nauczyciel powinien skupić się przede wszystkim na tym, żeby dzieci oswoiły się z rosyjską wymową i intonacją. Należy położyć nacisk na język mówiony, nie wprowadzać elementów graficznego zapisu języka.

Wprowadzenie alfabetu rosyjskiego, z jednoczesnym wprowadzaniem elementów czytania, można z powodzeniem rozpocząć już w klasie II. Powoli przyzwyczajamy uczniów do słowa pisanego, pokazując np. obrazek z podpisem złożonym z poznanych już wcześniej liter.

W miarę poznawania kolejnych liter alfabetu rosyjskiego można przejść do kolejnego kroku nauki czytania. Zaczynamy od czytania prostych zdań, najlepiej w połączeniu z ilustracją, np. z wykorzystaniem historyjek obrazkowych lub krótkich komiksów. Obraz pomoże uczniom zapamiętać pisownię danego słowa, co jest szczególnie istotne ze względu na fakt, że w języku rosyjskim zapis graficzny słów różni się od ich formy w polskim.

Do skutecznych technik i metod rozwijania sprawności czytania w języku obcym w edukacji na etapie wczesnoszkolnym zalicza się między innymi:

1. Metody i techniki rozwijające rozumienie języka. Rozwijanie wiedzy językowej (umiejętności fonologiczne, słownictwo, świadomość struktury języka):
 - naklejanie w klasie etykiet na wszystkich sprzętach w klasie, a także etykiet niektórych poleceń,
 - przygotowanie z uczniami etykiet i umieszczenie ich w niektórych miejscach szkoły,
 - korzystanie z gier językowych (domino językowe, puzzle językowe i inne),
 - uczenie dzieci wierszy, wylizanek i piosenek a także łamańców językowych,
 - czytanie dzieciom książeczek w języku obcym, osłuchiwanie dzieci z językiem.

2. Metody i techniki rozwijające umiejętności dekodowania. Ćwiczenia rozwijające znajomość alfabetu:

- zapoznanie uczniów z alfabetem w języku rosyjskim, zwrócenie uwagi na litery, które nie występują w języku polskim, przygotowanie kart z alfabetem i sukcesywne uzupełnianie ich przez uczniów słowami zaczynającymi się na daną literę,
- nauczenie uczniów piosenki, wyliczanki lub wiersza, w których jest alfabet,
- zabawy z brakującymi w słowach literami (wisielec, krzyżówki), zabawy z literowaniem,
- zabawy z alfabetem: porządkowanie słów w kolejności alfabetycznej, przygotowanie klasowej książki telefonicznej, zabawy ruchowe, gdzie trzeba ustawić się w kolejności alfabetycznej,
- zrobienie książeczki z alfabetem i ilustracjami do każdej litery.

Ćwiczenia rozwijające świadomość fonologiczną:

- uczenie wyliczanek, śpiewanek,
- wprowadzanie gier i zagadek językowych (rozpoznawanie dźwięków, łączenie słów w pary, paronimy, szukanie rymów),
- zabawy muzyczne (podział słów na sylaby, wyklaskiwanie prostych zdań i wyliczanek).

3. Umiejętność połączenia warstwy pisemnej języka z językiem mówionym:

- przygotowanie listy słów znanych uczniom i nieznanymi, uczniowie podkreślają słowa, które potrafią przeczytać,
- ułożenie historyjki w kolejności – uczniowie dostają rozsypankę zdaniową, nauczyciel czyta całość, a uczniowie układają zdania we właściwej kolejności.

Pisanie. Pisanie jest najtrudniejszą i najpóźniej wprowadzoną oraz rozwijaną sprawnością językową. Elementy pisania w języku obcym można wprowadzać wtedy, gdy uczniowie już opanowali technikę pisania w języku polskim. Pisanie w okresie nauczania w edukacji wczesnoszkolnej ogranicza się do ćwiczeń pisowni poszczególnych liter, następnie wyrazów oraz krótkich zdań w oparciu o techniki odwzorowania gotowych modeli. Przy nauczaniu pisania należy pamiętać o stosowaniu pozytywnej informacji zwrotnej, nastawionej na docenienie wysiłku dziecka oraz efektów jego pracy.

Poniżej zostały przedstawione wybrane typy ćwiczeń doskonalących umiejętność pisania, które można przeprowadzić w klasach I–III:

- pisanie po śladzie,
- przepisywanie,
- odwzorowywanie,
- technika węża literowego,
- zabawa w przedmioty na daną literę,
- rozwiązywanie krzyżówek obrazkowych,
- prace projektowe (książeczki, słowniczkę, plakaty),
- dyktanda,
- pisanie krótkich zdań i tekstów na podstawie wzorów,
- samodzielne pisanie wyrazów i prostych zdań.

5.2. Metody integracyjne

Integracja w edukacji wczesnoszkolnej to propozycja pracy z dzieckiem zorientowana na dziecko jako podmiot i indywidualność. Metody integracyjne odprężają i relaksują, wprowadzają w dobry nastrój i życzliwą atmosferę. Zapewniają bezpieczeństwo w grupie, gwarantują poczucie tożsamości z nią, uczą efektywnej komunikacji, pomagają uporządkować problemy, uczą twórczego myślenia i współpracy.

Pajęczynka lub kłębek – nazwa techniki pochodzi od efektu końcowego, który powstaje w wyniku zabawy z kłębkami nici. Zabawy z kłębkami mogą być stosowane w klasach I–III na różne sposoby. Dzieci przy pomocy kłębka mogą poznawać swoje imiona, mówić sobie coś dobrego, ale też mogą uczyć się dodawać, odejmować, tworzyć opowiadania itp. Pajęczynka jest możliwa do zastosowania na lekcjach języka polskiego, matematyki, środowiska, muzyki i wychowania fizycznego – możliwości wykorzystania są bardzo różne, a wszystko zależy od pomysłowości samego nauczyciela.

Wśród kolejnych przykładów metod integracyjnych możemy również wyróżnić krasnoludka czy graffiti.

5.3. Metody tworzenia i definiowania pojęć

Pojęcia stanowią podstawową jednostkę organizującą logiczne myślenie i porozumiewanie się z ludźmi. Wyróżnienie cech istotnych – pozwala na zdefiniowanie i odróżnienie jednych pojęć od drugich.

Kula śniegowa – inaczej zwana też dyskusją piramidową, polega na przechodzeniu od pracy indywidualnej do pracy w całej grupie. Technika ta daje szansę każdemu na sprecyzowanie swojego zadania i stanowiska na podany temat, umożliwia nabywanie doświadczeń, jak też pozwala dzieciom ćwiczyć i śledzić proces uzgadniania stanowisk.

Burza mózgów – znana też pod nazwami „fabryka pomysłów”, „giełda pomysłów”, „jarmark pomysłów” oraz „sesja odroczonego wartościowania”. Istota metody polega na podawaniu różnych skojarzeń, rozwiązań, które niesie wyobrażenia i chwilowy błysk natchnienia. Wyobrażenia jest królową zdolności, a burza mózgów pomaga twórczo spożytkować wiedzę.

Warto również zapoznać się z takimi metodami jak: mapa pojęciowa czy piramida priorytetów.

5.4. Metody twórczego rozwiązywania problemów

Problemy to zawiłe, zagmatwane sprawy, trudne i niejasne zagadnienia przeznaczone do rozwiązywania. Rozwiązywanie problemu polega na określeniu niepożądanego A oraz stanu oczekiwania B, a także ustaleniu czynności prowadzących od stanu A do stanu B.

635 – to technika, dzięki której można rozwiązywać różnorodne problemy. Jest ona modyfikacją burzy mózgów, a różni się tylko sposobem organizacji i przeprowadzenia sesji twórczej. Technika bardzo skutecznie zmusza do aktywności umysłowej poprzez konieczność szybkiego zgłaszania rozwiązań. Nowe, niekonwencjonalne, a nawet szalone pomysły czynią technikę bardzo atrakcyjną dla dzieci. Magiczne liczby podane w nazwie mają swoje znaczenie:

- liczba pierwsza – 6 – oznacza liczbę osób lub grup,
- liczba środkowa – 3 – oznacza liczbę rozwiązań (pomysłów),
- liczba końcowa – 5 – oznacza liczbę tzw. rundek.

Metoda trójkąta – służy przede wszystkim twórczemu rozwiązywaniu problemów. Charakterystyczny układ – trójkąt odwrócony wierzchołkiem do dołu symbolizuje problem, ma on z jednej strony, swoje przyczyny – siły podtrzymujące, z drugiej, siły hamujące przyczyny. Metoda ogranicza się do zdefiniowania problemu, określenia przyczyny podtrzymujące sytuację problemową.

Przy metodach twórczego rozwiązywania problemów warto również zapoznać się z takimi narzędziami jak: mapy mentalne czy sześć myślących kapeluszy.

5.5. Metody pracy we współpracy

Metody pracy we współpracy są alternatywą dla dotychczasowego stylu nauczania. Uczą samodzielnego zdobywania wiedzy współpracującą ze sobą grupę. Sukces grupy uzależniony jest od sukcesów indywidualnych. W tak tworzonych warunkach nie ma mowy o rywalizacji, wręcz przeciwnie, uczniowie pomagają sobie nawzajem, mają szansę na mówienie, słuchanie, argumentowanie i dyskusowanie.

Układanka, puzzle lub *jigsaw* – jest to jedna z metod nauczania we współpracy. Jej celem jest zachęcenie do szczegółowego, aktywnego opanowania materiału przez scedowanie odpowiedzialności na uczniów. Każdy uczestnik grupy powinien zostać ekspertem, który przyczynia się do osiągnięcia całego zespołu. Aby uzyskać pozytywne rezultaty, każde dziecko musi skorzystać z pomocy (wiedzy i umiejętności) innego ucznia i musi też pomóc wszystkim pozostałym.

Zabawa na hasło – jest to jedna z wielu propozycji pedagogiki zabawy, którą można traktować jako metodę pracy we współpracy. Można ją stosować podczas zajęć lekcyjnych, jak też szczególnie przydatna okazuje się na różnych uroczystościach szkolnych z udziałem rodziców. Szczególnie ważny jest efekt końcowy, który uzależniony jest od podziału zadań i współpracy. Elementem mobilizującym i dyscyplinującym jest ograniczenie czasowe. Impreza na hasło to połączenie dwóch metod – wykonanie zadania plus metoda pracy we współpracy.

5.6. Nauczanie treści kulturoznawczych

Przedłożony program proponuje wykorzystanie pacynki-matrioski jako pośrednika międzykulturowego. Wprowadza ona uczniów w świat języka i kultury Rosji. Jej opowieści o charakterystycznych dla danej kultury zwyczajach, zachowaniach, gestach itp. mogą okazać się dla dzieci znacznie ciekawsze od tych proponowanych przez nauczyciela. Matrioska może stać się ponadto arbitrem przy okazji zabaw i gier, np. quizów sprawdzających znajomość kultury danego obszaru językowego. Zapewne sprawdzi się także jako tłumacz, jeśli uczniowie zostaną odwiedzani przez obcojęzycznego gościa (Jaroszevska 2009: 172).

Technikami, które pomagają i uatrakcyjniają przekazywanie treści kulturoznawczych są:

- filmy animowane, przyrodnicze, dokumentalne czy fragmenty filmów długometrażowych pokazujące realia życia w Rosji,
- omawianie różnic kulturowych między Polską i Rosją,
- prezentacje multimedialne,
- gry planszowe.

5.7. Nauczanie słownictwa i gramatyki

Niniejszy program nie zakłada stosowania terminologii gramatycznej ani wyjaśniania uczniom zasad użycia zawiłych struktur gramatycznych. Elementy gramatyczne są prezentowane wraz ze słownictwem jako nieodłączny składnik komunikacji w języku rosyjskim. Uczeń przyswaja struktury gramatyczne mechanicznie, odtwarzając je jako wyuczone zwroty, gotowe frazy lub całe zdania, przy jednoczesnym rozpoznaniu w sytuacji, w jakiej je można zastosować (Janicka 2014: 40).

Jedną z głównych technik prezentowania i utrwalania materiału gramatycznego powinna być forma ćwiczenia, polegająca na powtarzaniu zwrotów lub zdań, w których wykorzystana jest konkretna struktura gramatyczna. Ćwiczenia tego typu najlepiej sprawdzają się, gdy są przeprowadzane w formie zabawy lub gry językowej.

Podstawowym celem nauki języka obcego jest umiejętność skutecznego porozumiewania się, dlatego dążymy do rozwinięcia u uczniów kompetencji komunikacyjnych. Warto podkreślić, iż nauka słownictwa odgrywa kluczową rolę. Dzieje się tak, bo umiejętność przekazu informacji jest najsilniej uzależniona od poziomu opanowania słownictwa. To właśnie braki leksykalne najsilniej uszkadzają, a niekiedy wręcz blokują przekaz. Znacznie mniejszą rolę odgrywa fakt, czy wypowiedź jest poprawna gramatycznie czy też nie. Blokada komunikacji to najczęściej skutek nieznamomości potrzebnego słownictwa (Komorowska 2005: 115).

W procesie nauczania słownictwa zalecane jest używanie jak największej liczby pomocy wizualnych. Mogą to być plansze, karty obrazkowe, plakaty, rysunki, zdjęcia itp. Trzeba pamiętać, aby podczas nauki leksyki wykorzystywać również nowoczesne technologie, np.: tablicę interaktywną lub różnorodne programy i platformy edukacyjne, które w pozytywny sposób wpłyną na jakość i atrakcyjność nauczania.

Przy wprowadzaniu nowego materiału leksykalnego warto sięgnąć po przedmioty znajdujące się w najbliższym otoczeniu ucznia (w klasie lub w domu), np. zabawki, prace wykonane przez dzieci oraz różnego rodzaju rekwizyty. Warto pamiętać, iż utrwalanie poznanego wcześniej słownictwa powinno odbywać się również w atrakcyjnej dla ucznia formie. W tej kwestii nieocenione będą zabawy ruchowe, słowne czy pisemne. Nauczyciel dodatkowo może przygotować gry językowe, do których można wykorzystać np. karty obrazkowe czy wyrazowe.

Odpowiednie zróżnicowanie wykorzystanych technik podczas wprowadzania i utrwalania materiału leksykalnego wpływa na uatrakcyjnienie procesu nauczania oraz podnosi motywację uczniów do aktywnego udziału w lekcjach.

5.8. Indywidualizacja nauczania

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 w sprawie podstawy programowej zakłada, iż wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony, nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej, nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. W obrębie tej samej klasy pojawiają się uczniowie o bardzo zróżnicowanych cechach. Różnice między nimi wiążą się z cechami otoczenia, w którym się wychowują, odnoszą się do ich indywidualnych właściwości i dotyczą sposobu ich zachowania w klasie (Komorowska 2005: 90).

Predyspozycje percepcyjne każdego ucznia wyznaczają jego indywidualną strategię uczenia się. Nauczyciel nie powinien narzucać swoim uczniom własnego stylu i sposobu zdobywania wiedzy, dlatego warto zapoznać się z tym, jak określone predyspozycje percepcyjne wpływają na aktywności, które będą preferowane przez danego ucznia.

Wzrokowcy uczą się patrząc i obserwując. Lubią zadania wymagające rysowania, odwzorowywania, pisania. Zapamiętanie nowego materiału ułatwia im czytanie, wpatrywanie się w określone słowa oraz zwroty.

Uczniowie o preferowanym systemie wzrokowym:

- chętnie korzystają z kolorowych plansz, wykresów, obrazków, zdjęć itd.,
- lubią obcować z kolorem i kształtem,
- lubią zadania wymagające rysowania, odwzorowywania, pisania,
- lubią szybki, wartki tok lekcji z wykorzystaniem materiałów wizualnych,
- lubią widzieć to, czego się uczą,
- bardziej wolą samodzielnie czytać polecenia niż ich słuchać,
- wzrokowo zapamiętują szczegóły,

Słuchowcy uczą się słuchając historyjek, bajek, dialogów. Powtarzają na głos to, co usłyszą. Lubią zadania wymagające śpiewania, recytowania, odtwarzania ze słuchu. Zapamiętanie nowego materiału ułatwia im głośne powtarzanie nowych słów lub zwrotów.

Uczniowie o preferowanym systemie audytywnym:

- lubią pracować w grupach lub w parach, kiedy można wspólnie śpiewać, rozmawiać,
- lubią się uczyć przez słuchanie historyjek, bajek, dialogów,
- nie lubią kolorować, pracować z książkami,
- potrzebują słownych instrukcji,
- powtarzają na głos to, co usłyszą,
- lubią piosenki, rymowanki, teksty zrytmizowane,
- zapamiętanie nowego materiału ułatwia im głośne powtarzanie nowych słów i zwrotów.

Kinestetycy uczą się wykonując różne ruchy i reagując całym ciałem. Lubią zadania wymagające manipulacji na przedmiotach, poruszania się, tańczenia. Zapamiętanie nowego materiału ułatwi im łączenie słowa z ruchem. Do pracy z dziećmi w klasach I–III warto wprowadzać różne zabawy ruchowe, gdyż pamięć kinestetyczna dla większości z nich jest dużym wsparciem.

Uczniowie o preferowanym systemie kinestetycznym:

- chcą natychmiastowo przystępować do realizacji polecenia,
- lubią rywalizować,
- lubią zadania wymagające poruszania się,
- potrzebują wielokrotnie zapisywać (czasem w sobie właściwy sposób) nowe słowa, zwroty,
- lubią bezpośrednio zaangażowanie, gry, symulacje itp.,
- zapamiętują – wykonując, angażując swoje ciało i odbierając doznania na skórze,
- łączenie słowa z ruchem ułatwia im zapamiętanie nowego materiału (Kotarba-Kańczugowska 2009: 202–203).

W indywidualizacji pracy z uczniem nauczyciel powinien unikać porównań pomiędzy uczniami oraz zapewnić im osiągnięcie sukcesu edukacyjnego na miarę ich możliwości, zbudowanie poczucia własnej wartości i motywacji do kontynuowania nauki na kolejnych szczeblach edukacji. Na etapie planowania i przygotowywania lekcji należy brać zawsze pod uwagę indywidualne możliwości poszczególnych dzieci.

Zaproponowane poniżej techniki oraz metody pracy mogą służyć jako pomoc przy:

- wymaganiach dostosowanych do indywidualnych możliwości uczniów,
- przekazywaniu motywującej informacji zwrotnej dla ucznia, uwzględniającej jego mocne strony i osiągnięcia,
- indywidualnie przygotowanych kartach pracy, uwzględniających możliwości uczniów, a także indywidualnie dobranych pracach domowych,
- pracy w parach lub małych grupach.

ROZDZIAŁ VI

Zasady i kryteria oceniania osiągnięć uczniów

Nieodłącznym elementem nauczania jest ocena i kontrola osiągnięć pracy uczniów. Powinna być ona dla nich przede wszystkim motywacją do dalszej pracy i zachętą do włożenia wysiłku w naukę języka obcego. Dzięki ocenie rodzice otrzymują informacje na temat postępów w nauce swojego dziecka, natomiast nauczycielowi to narzędzie daje możliwość sprawdzenia wiadomości i umiejętności swoich uczniów.

Wyróżniamy trzy podstawowe funkcje kontroli.

1. Funkcja oceniająca – podstawowa funkcja kontroli. W nauczaniu wczesnoszkolnym uczniów funkcja ta powinna mieć raczej charakter informacji zwrotnej dla rodzica lub opiekuna na temat osiągnięć i pracy dziecka na lekcjach języka rosyjskiego oraz zawierać wskazówki do dalszej pracy.
2. Funkcja diagnostyczna – oznacza to, że nauczyciel sprawdzając umiejętności ucznia, może określić, które partie materiału zostały opanowane lepiej, a które gorzej. Dzięki tej wiedzy może on modyfikować swoje działania dydaktyczne pod kątem efektywności procesu nauczania, a także zdiagnozować przyczyny ewentualnych niepowodzeń dziecka i nakreślić kierunek uzupełnienia braków w nauce języka.
3. Funkcja wychowawcza – przyzwyczajają uczniów do systematycznej pracy, premiując rzetelne wykonanie zadanych prac oraz przestrzega przed lekceważeniem obowiązków i terminów. W edukacji wczesnoszkolnej powinna zachęcać uczniów do bardziej efektywnej pracy i większej aktywności na lekcji (Komorowska 2005: 252).

Należy pamiętać, że na poziomie I etapu edukacyjnego, nauczyciel powinien prowadzić edukację tak, aby każdemu uczniowi umożliwić osiągnięcie sukcesu na miarę swoich możliwości. Ocena powinna określać nie tylko stopień opanowanego materiału, ale również zaangażowanie i wysiłek włożony w pracę oraz aktywność w podejmowaniu działań. Na I etapie edukacyjnym okresu wczesnoszkolnego najlepsze efekty pracy z uczniem daje stosowanie nauczania kształtującego. Uczeń bierze odpowiedzialność za swoją naukę, a informacje przekazywane mu przez nauczyciela pomagają w uczeniu się. Stawiając uczniom jasne cele lekcji, dzieci wiedzą, do czego ta wiedza im się przyda, jak wykorzystają ją w przyszłości, po co mają się tego uczyć, co znacznie wpływa na motywację do nauki.

Jednym z najefektywniejszych elementów oceniania kształtującego są kryteria sukcesu pracy ucznia, tzw.: NaCoBeZu (na co będę zwracać uwagę), które wskazują im drogę do osiągania kolejnych etapów znajomości języka rosyjskiego.

Niezwykle ważną i istotną kwestią w procesie oceniania jest informacja zwrotna, która jest szczególnym kontaktem nauczyciela z uczniem, mającym pomóc dziecku w nauce. Do każdej pracy ucznia proponuje się indywidualny komentarz opisowy przy użyciu magicznego **zielonego długopisu**. Nie zaleca się używania ogólnie przyjętego koloru czerwonego – gdyż kojarzy się on uczniom ze źle wykonaną pracą.

Informacja zwrotna powinna zawierać wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia, odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia, wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić swą pracę, wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż informację zwrotną wobec ucznia możemy również stosować na koniec każdego półrocza w formie listu. Będzie to atrakcyjniejsza forma oceny opisowej dziecka, która jest stosowana w klasach I–III szkoły podstawowej. Zawiera wykaz szczegółowych umiejętności zdobytych na danym okresie nauczania, opis aktywności oraz wysiłku wkładanego w naukę, a także notkę o ewentualnych brakach wiedzy i kierunku ich poprawy.

Motywacyjnym elementem oceniania na bieżąco wykonywanej pracy ucznia mogą stać się naklejki, związane i bezpośrednio kojarzące się z kulturą Rosji. Będą one ozdobą OK zeszytu oraz namacalnym dowodem sukcesywnej i oddanej pracy dziecka na lekcjach języka rosyjskiego. Naklejki są przyznawane uczniom m.in. za:

- opanowanie kolejnych sprawności językowych,
- wysiłek oraz aktywność na lekcjach,
- dobre zachowanie,
- wykonanie dodatkowych zadań.

Warto nadmienić, iż chcąc jeszcze bardziej rozbudzić w dzieciach motywację do nauki języka obcego nowożytnego proponuje się prowadzenie własnego portfolio językowego, w którym każdy uczeń może przechowywać na przestrzeni I etapu edukacyjnego własnoręcznie wykonane prace, tj. rysunki, ćwiczenia, testy, karty oceny ucznia, prace domowe czy listy nauczyciela – skierowane do ucznia. Zarekomendowane portfolio może zawierać podobne dokumenty jak te, które są proponowane przez Unię Europejską, tj.: dossier, biografię czy paszport językowy. Więcej przydatnych informacji odnośnie do samego (europejskiego) portfolio językowego – każdy nauczyciel języka rosyjskiego może odnaleźć na oficjalnej stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji (zob. ore.edu.pl; dostęp 9.09.2022).

Kluczowym w EPJ byłoby zaproponowanie uczniom samodzielnego stworzenia takiego dokumentu, co może pozytywnie wpłynąć na motywację do dalszej nauki języka obcego (rosyjskiego). Ciekawym ruchem byłoby zaangażowanie w ten proces rodziców uczniów.

Jak zostało wspomniane wcześniej, bieżące ocenianie na lekcjach języka rosyjskiego odbywa się według wewnątrzszkolnego systemu oceniania danej szkoły. Dobrze, aby osiągnięcia bieżące były podsumowywane co najmniej dwa razy w ciągu trwania roku szkolnego. Aby każdy rodzic mógł być na bieżąco z osiągnięciami i postępami swojego dziecka zaleca się wykorzystywanie np. karty osiągnięć ucznia. Najbardziej popularnie stosowaną formą takiego dokumentu jest forma tabelaryczna. W proces jej tworzenia zaangażowani są wszyscy nauczyciele, z kolei bieżącą informację zwrotną o wynikach oraz postępach bądź ich brakach otrzymują zarówno uczniowie, jak i przede wszystkim rodzice – we wszystkich obszarach nauczania (edukacja matematyczna, polonistyczna, muzyczna, sportowa itd.). Ważne miejsce w przytoczonym dokumencie zajmują tzw. kompetencje językowe (słuchanie, mówienie oraz pisanie, czytanie w klasach II i III), które bez problemu można rozpisać zgodnie ze sprawnościami opisanymi w podstawie programowej. W omawianym dokumencie wypada również odnieść się do kształcenia pozajęzykowego, o którym szerzej w rozdziale IV niniejszego programu. Każdy nauczyciel może umieścić na karcie odpowiedni poziom opanowania przez ucznia danej umiejętności w formie zrozumiałej dla każdego rodzica (np. stosując skalę od 1–5, dzięki czemu tworzy się wykres – opisujący opanowanie umiejętności szczegółowej itd.). Na przykład w zakresie opanowania umiejętności słuchania, nauczyciel

języka rosyjskiego powinien odnieść się do następujących osiągnięć każdego ucznia:

- rozumienie poleceń zadanych przez nauczyciela,
- uważne wsłuchiwanie się w wypowiedzi innych uczniów oraz nauczyciela,
- rozumienie poznawanych treści danej lekcji, np. sens piosenek, bajek, historyjek,
- umiejętność pozyskania najważniejszych treści czy informacji z usłyszanego tekstu.

Na koniec klasy III każdy uczeń oraz jego rodzice otrzymują kartę opisu osiągnięć ucznia, podsumowującą okres kształcenia językowego na I etapie edukacyjnym. Jej strona merytoryczna odnosi się do wszystkich trzech lat nauczania języka rosyjskiego i zbliżona jest swoją zawartością do uprzednio przedstawionego dokumentu. Może okazać się wspólną podstawą diagnozy i weryfikacji zdobytych umiejętności językowych przez uczniów na kolejnym II etapie kształcenia języka obcego (rosyjskiego).

ROZDZIAŁ VII

Ewaluacja programu

Ewaluacja programu nauczania dotyczy sposobów realizacji celów, odpowiedniego doboru form i metod pracy z uczniem. Ewaluacji poddaje się także organizację warunków i sposób realizacji programu w odniesieniu do indywidualnych potrzeb oraz możliwości każdego dziecka. Sam proces oceniania jest również ważnym narzędziem poprawy jakości pracy nauczycieli języka obcego w każdej placówce oświatowej, w której nauczane są języki obce nowożytnie.

Praca nauczyciela-językowca powinna upływać pod stałą autokontrolą, autooceną, autorefleksją nad codziennie wykonywaną przez siebie pracą, nad jakością podejmowanych przez siebie działań edukacyjno-językowych, a co najważniejsze nad chęcią dokonywania nieustannych zmian w swojej pracy dydaktycznej, w swoim podejściu do nauczania języka obcego (rosyjskiego). Wszystko to dla otrzymania jak najlepszych wyników oraz postępów w nauce uczniów, a także osobistego rozwoju własnych kompetencji językowych. Pomóc w tym może nauczycielowi wyszukiwanie coraz to nowych innowacyjnych metod, technik czy sposobów przekazywania wiedzy z obszaru języka obcego nowożytnego, w tym przypadku języka rosyjskiego.

Sama ewaluacja w istotny sposób wpływa również na poprawę jakości pracy szkół, skłania do wprowadzania również zmian na poziomie jednostki, grupy czy całej organizacji oświatowej. Ewaluacja programu *BawMY się rosyjskim!* dotyczy różnych poziomów funkcjonowania jednostki i organizacji szkolnej. Miejscem, w którym rozwijane są kompetencje wielojęzyczności jest szkoła, która (Szajerska i Kordziński 2017: 127–128):

- rozwija zdolności rozumienia komunikatów słownych, inicjowania, podtrzymywania i kończenia rozmowy oraz czytania, rozumienia i pisanie tekstów odpowiednio do potrzeb danej osoby;
- poszerza znajomość słownictwa i gramatyki funkcjonalnej oraz świadomość głównych typów interakcji słownej i rejestrów języka;
- sprzyja poznawaniu różnych konwencji społecznych oraz aspektu kulturowego i zmienności języków;
- stwarza uczniom możliwość rozwijania zdolności rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie z uwzględnieniem właściwych kontekstów społecznych i kulturowych;
- ćwiczy zarówno umiejętności porozumiewanie się w językach obcych, jak i mediacji i rozumienia różnic kulturowych towarzyszących kontaktom z osobami pochodzącymi z różnych krajów;
- buduje pozytywne postawy wobec innych, m.in. przez rozwój świadomości różnorodności kulturowej, a także wzbudzanie zainteresowania i ciekawości języków i komunikacji międzykulturowej.

Przyjęto, iż program nauczania posiada określoną wartość wtedy, gdy stanowi istotny fundament do dalszej pracy i nauki z perspektywy uczniów uczących się języka obcego nowożytnego (rosyjskiego), jest atrakcyjny oraz praktycznie przydatny, jeżeli chodzi o samą treść czy formę pracy, co z kolei umożliwia jasne określenie kompetencji oraz umiejętności, jakie zdobywa się podczas procesu nauczania. Umożliwia on również pracę indywidualną w przypadku nieobecności czy choroby. Program nauczania uwzględnia

i przewiduje również propozycję sposobu czy autoewaluacji pracy w przypadku nauki zdalnej (zob. rozdział III).

Przedstawione poniżej narzędzia oraz sposoby ewaluacyjne umożliwią ocenę niniejszego programu nauczania:

- anonimowe ankiety dla nauczyciela oraz uczniów;
- oceny uczniów;
- organizowanie wewnętrznych spotkań wśród nauczycieli;
- arkusze do autoewaluacji i refleksji odnośnie samej realizacji programu nauczania;
- istotna współpraca z rodzicami uczniów (obawy, potrzeby, sugestie, nauczanie zdalne, w domu itd.);
- obserwacja zajęć (w tym: wykorzystywanie nowych metod i technik pracy w procesie nauczania języka rosyjskiego, prezentowanie jakości materiałów dydaktycznych czy wykorzystywanie nowoczesnych technologii cyfrowych itp.).

Istotną kwestią zarówno dla nauczycieli, uczniów, ale i rodziców jest możliwość sukcesywnej, rzetelnej oceny samego procesu nauczania czy realnego wpływu na to, co można razem współtworzyć. Dotyczy to zarówno dorosłych, jak również dzieci na I etapie edukacyjnym, ich nauczycieli i rodziców. Zdecydowanie placówki powinny wykorzystywać tę prawidłowość i możliwość. Szkoły, które nieustannie dbają o efektywność nauczania języków obcych – wpływają na motywację, zadowolenie oraz wyniki w nauce wśród uczniów.

Zaprezentowane we wcześniejszych rozdziałach sposoby ewaluacji w niniejszym programie nauczania *BawMY się rosyjskim!* zakładają u podstaw sukces w procesie uczenia się języka rosyjskiego, stanowią użyteczne źródło wiedzy dla samych nauczycieli i wpływają na jakość ich pracy dydaktycznej. Warto zatem, przy tak rozumianej ewaluacji, zwrócić uwagę na tzw. efektywne działania badawcze. Oprócz opisywanych informacji odnośnie do OK zeszytu (rozdział III) czy NaCoBeZu (rozdział VI) autorzy programu proponują również inne metody alternatywne (np. termometr, róża wiatrów czy walizka-kosz), które oczywiście mogą być nieustannie modyfikowane i dostosowywane do poziomu uczniów na I etapie edukacyjnym. Dzięki tym narzędziom możliwa jest ocena wartości działań na trzech obszarach: ocena osiągnięcia i realizacji celów kształcenia, ocena rozwijania umiejętności uczniowskich oraz kształcenie postawy ucznia.

Ważnym narzędziem, które zachęca każdego ucznia do włączenia się w proces ewaluacyjny jest kosz-walizka. Co oznacza w praktyce? Nauczyciel na końcu każdej lekcji prosi swoich uczniów, aby na kolorowych kartkach narysowali (bądź w klasach II i III napisali) to, co było świetne, satysfakcjonujące, inspirujące dla nich i wrzucili do walizki. To, co symbolizowało wady lekcji, np. coś, co przeszkadzało uczniom na lekcji, czego zabrakło – ma być zapisane/narysowane na np.: czarno-szarych kartkach i trafia do kosza. W ten sposób, po każdej lekcji nauczyciel języka obcego otrzymuje na bieżąco – anonimową informację zwrotną dotyczącą poziomu samej lekcji (plusów i minusów), jak również postawy oraz stopnia rozwijania umiejętności czy zainteresowania każdego ucznia.

Następnym narzędziem, pozwalającym nauczycielowi ocenić jakość prowadzonych przez siebie lekcji języka rosyjskiego oraz samych celów kształcenia językowego jest miniankieta.

Przydatnym narzędziem może być również tzw. koło kompetencji (do samego oceniania można użyć oczywiście i innych metod, np. tarcza strzelnicza, róża wiatrów). Wszyscy nauczyciele języka rosyjskiego, którzy chcą realizować niniejszy program nauczania mogą udzielać informacji w tych obszarach wyjściowych, które pomagają rozwijać i kształtować umiejętności oraz postawy uczniowskie w zakresie komunikacji w języku rosyjskim.

Ostatnim ciekawym oraz pożytecznym narzędziem ewaluacji, które autorzy chcieliby zaproponować w tym rozdziale jest obserwacja koleżeńska. Metoda ta ma za zadanie wzajemne obserwacje lekcji języka obcego przez nauczycieli (tego samego przedmiotu lub przez kolegów i koleżanki z innych przedmiotów). Zaproponowane narzędzie oceniania koleżeńskiego ma zweryfikować i ocenić wartość wykonanej pracy językowo-pedagogicznej na lekcji danego nauczyciela, po uprzednim nakreśleniu głównych założeń, celów i obszaru, którego będzie dotyczyła ewaluacja.

Zaprezentowane w tym rozdziale narzędzia ewaluacyjne programu nauczania *BawMY się rosyjskim!* powinny być sukcesywnie monitorowane i modyfikowane przez nauczyciela – w zależności od bieżących wymogów edukacyjnych, językowych czy oświatowych. Warto podkreślić, iż przy tak szybko zmieniającym się systemie edukacji w Polsce, widocznym rozwoju technologii i cyfryzacji nauczania (również języków obcych) warto mieć na uwadze sposoby ewaluacji w trybie zdalnym czy hybrydowym. Ważne, aby uwzględnić przy tym specjalne potrzeby edukacyjne wśród różnych grup uczniów.

BIBLIOGRAFIA

- Byram M., Gribkova B., Starkey H., 2002, *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching*, Strasburg: Rada Europy.
- Dziubańska R., 2010, *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli* (PDF, 3 MB; dostęp 9.09.2022), Warszawa: MEN.
- Gładysz J., 2009, *Rozwój sprawności receptywnych we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych*, [w:] Sikora D. (red.), *Wczesnoszkolne nauczania języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- Iluk J., 2002, *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?*, Katowice: Wydawnictwo Gnome.
- Corbett J., 2003, *Intercultural Language Activities*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kic-Drgas J., 2009, *Jakość nauczania języków obcych*, „Lingwistyka Stosowana”, nr 1, s. 82–83.
- Janicka M., 2014, *Pakiet metodyczny dla nauczycieli języka obcego*, Warszawa: ORE.
- Jaroszevska A., 2009, *Świadomość wielokulturowa dziecka w strukturze kompetencji międzykulturowej – od teorii do praktyki*, [w:] Sikora D. (red.), *Wczesnoszkolne nauczania języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- Jaworska M., 2013, *Uczeń ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się na lekcji języka obcego a ocenianie*, „Języki Obce w Szkole”, nr 4.
- Kiełczewska A.K., 2011, *Wykorzystanie potencjału uczniów zdolnych w nauczaniu języka obcego*, „Języki Obce w Szkole”, nr 1.
- Komorowska H., 1996, *Nauczanie języka obcego w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3.
- Komorowska H., 2005, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Kotarba-Kańczugowska M., 2009, *Gry i zabawy (z) językiem obcym, czyli kilka słów o tym, jak unikać monotonii metodycznej*, [w:] Sikora D. (red.), *Wczesnoszkolne nauczania języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- OECD, 2015, *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Education*, oecd.org (dostęp 9.09.2022).
- Pamuła M., 2009, *Trudna sztuka czytania w języku obcym w pierwszym etapie kształcenia*, [w:] Sikora D. (red.), *Wczesnoszkolne nauczania języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- Rekomendacja nr R (98) 6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie języków nowożytnych skierowana do ministrów reprezentujących kraje członkowskie.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością

intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. z 2017, poz. 1575 z późn. zm.

Róg T., 2017, *Teoria w pigułce*, Warszawa: ORE.

Sławińska M., 2010, *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolu*, Kraków: IMPULS.

Sopata A., 2009, *Sprawność mówienia produktywnego we wczesnoszkolnej edukacji językowej*, [w:] Sikora D. (red.), *Wczesnoszkolne nauczania języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

Sterna D., 2014, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa: CEO.

Szajerska A., Kordziński J., 2017, *Wspomaganie szkół w rozwijaniu kompetencji porozumiewania się w językach obcych*, Warszawa: ORE.

Torenc M., 2007, *Nauczanie międzykulturowe – implikacje glottodydaktyczne*, Wrocław: Oficyna wydawnicza ATUT.

Wierchosławaska A., 2018, *The Good Start Method for English*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 13, nr 47.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Katarzyna Leśniak – absolwentka Instytutu Języków Obcych (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu) oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego na kierunku filologia rosyjska. Posiada dodatkowe wykształcenie z zakresu wychowania przedszkolnego (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu) oraz z zakresu edukacji elementarnej – wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu). Od 2008 roku pracuje w Katolickiej Szkole Podstawowej im. ks. F. Błachnickiego w Nowym Sączu – początkowo jako nauczycielka języka rosyjskiego, a od 2013 spełnia się jako nauczycielka wychowawca w edukacji wczesnoszkolnej. Ma również doświadczenie w pracy m.in. jako lektor języka rosyjskiego w Centrum Językowym (Wyższej Szkoły Biznesu) w Nowym Sączu.

Piotr Tokarz – rusycysta. Z wykształcenia tłumacz języka rosyjskiego, w którym jest zakochany nieprzerwanie od ponad 10 lat. Dyplom licencjata (2013) oraz magistra (2015) filologii rosyjskiej otrzymał odpowiednio w Instytucie Języków Obcych (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu) i w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej (Uniwersytet Jagielloński). Swoje wykształcenie uzupełnił z pedagogiki (2017), uprawniającej go do wykonywania zawodu nauczyciela. Od 2016 roku posiada doświadczenie pracy jako korepetytor, nauczyciel czy wykładowca języka rosyjskiego w szkołach językowych, prywatnych i na uczelni. Dodatkowo odbywał liczne praktyki translatorskie, występował również w charakterze tłumacza konsekutywnego w ramach programu studyjnego Study Tours to Poland.